

Azərbaycan Prezidenti ABŞ Kongresinin nümayəndəsini qəbul edib

○ Prezident İlham Əliyev Amerika Birləşmiş Ştatları Kongresinin nümayəndəsi, Kiçik Biznes üzrə Palata Komitəsinin sədri, eyni zamanda, Xarici İşlər üzrə Palata Komitəsində və Hüquqi İşlər üzrə Palata Komitəsində fəaliyyət göstərən Stiv Şabotu qəbul edib. Cənubi Qafqazın mühüm region olduğunu qeyd edən ABŞ Kongresinin nümayəndəsi, Kiçik Biznes üzrə Palata Komitəsinin sədri Stiv Şabot regiona səfərlərinə onun qeyd etdiyi kimi, Cənubi Qafqazın ən vacib ölkəsi olan Azərbaycandan başladıklarını vurğuladı. Səfərinin regionun, o cümlədən Azərbaycanın daha yaxşı tanınması işinə öz töhfəsini verəcəyini bildiren Stiv Şabot əldə etdikləri məlumatları Konqresdəki həmkarlarına çatdıracağını dedi.

Prezident İlham Əliyev bildirdi ki, Azərbaycanın artıq 25 ildir müstəqil dövlət kimi dünya xəritəsində öz yerini tutmasına baxmayaraq, hələ də bəzi dünya siyasətçilərinin və beynəlxalq ictimaiyyət nümayəndələrinin ölkəmizin reallıqları, yürütdüyü siyasət, əldə etdiyi nailiyyətlər və gələcək planları barədə məlumatlandırılmasına ehtiyac duyulur. Stiv Şabotun Azərbaycana səfərinin ölkəmizi və insanlarımızı daha yaxından tanımaq, inkişaf proseslərini müşahidə etmək, prioritetlərlə yaxından tanış olmaq üçün yaxşı fürsət yaratdığını deyən dövlətimizin başçısı səfərin uğurlu keçəcəyinə əminliyini bildirdi.

Görüşdə Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli ilə bağlı danışıqlar prosesi, Azərbaycanda son illərdə gedən inkişaf prosesləri, həyata keçirilən islahatlar, həmçinin bir sıra qarşılıqlı maraqlı doğuran məsələlər ətrafında geniş fikir mübadiləsi aparıldı.

"Açıq kitab" online mütaliəçilərin portalıdır!

ARNK yanında Tərcümə Mərkəzinin "Açıq kitab" online kitabxanası Azərbaycan, rus və digər xarici dillərdə yüzlərlə klassik, müasir bədii ədəbiyyat nümunələrinin, mətn və materialların, lüğətlərin, müxtəlif sahələrə dair elmi, publisistik ədəbiyyatların, dünya dillərində tərcümə edilmiş Azərbaycan ədəbiyyatının, həmçinin Azərbaycan dilinə tərcümə edilmiş dünya ədəbiyyatlarının elektron versiyasını mütəmadi olaraq, pulsuz yayımlayır.

Kitabxana vasitəsi ilə Tərcümə Mərkəzinin "Xəzər" dünya ədəbiyyatı jurnalının və "Aydın yol" qəzetinin dövrü saylarını da pulsuz əldə edə bilərsiniz. Bunun üçün www.achiqkitab.az ünvanlı kitabxanaya daxil olmaqla yüzlərlə nəşri ödənişsiz əldə etmək olar!

Onu da qeyd edək ki, artıq onlayn kitabxanamızın rus dilli versiyası da fəaliyyət göstərir.

Təsisçi: Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi

Baş redaktor: Yaşar Əliyev

İcraçı direktor: Bəhlul Seyfəddinoğlu

Redaksiya heyəti: Nəriman Əbdülrəhmanlı, Feyziyyə, Nərin Güllü Əliyeva, Rəbiqə Nazimqızı

Qəzet 2014-cü ilin 24 oktyabrından çıxır.

"Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunub.

Tiraj: 1250. **Sifariş:** 2217

Ünvan: Bakı, Topçubaşov küçəsi 74.

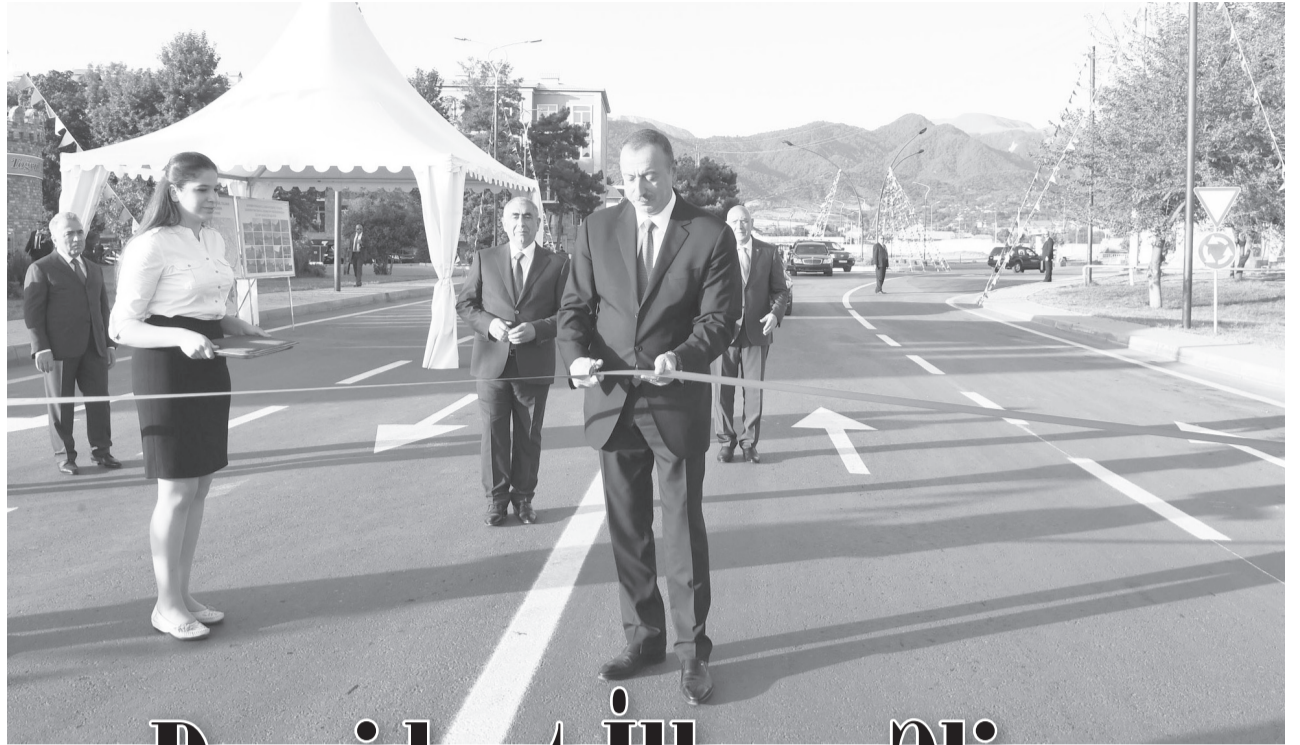
Telefon: 595 16 05.

E-mail: aydinyol.az@gmail.com

Qəzet Azərbaycan Respublikasının

Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçib.

Şəhadətnamə nömrəsi: 3899

Prezident İlham Əliyev İsmayilli rayonuna səfər edib

○ Prezident İlham Əliyev Qəbələyə səfərini başa çatdıraraq İsmayilli rayonuna gəlib. Dövlət başçısı əvvəlcə Ulu öndər Heydər Əliyevin İsmayilli şəhərinin mərkəzində ucaldılmış abidəsini ziyarət edərək önünə gül dəstəsi qoyub.

İsmayilli Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Mirdaməd Sadıqov Prezident İlham Əliyevə Ümummilli liderin adını daşıyan parkda aparılan abadlıq-quruculuq işləri, həmçinin son dövrdə rayonda görülən işlər və icrası nəzərdə tutulan layihələr barədə məlumat verdi.

Daha sonra Prezident İlham Əliyev "İsmayilli-2" Su Elektrik Stansiyasının açılışında iştirak etdi.

Dövlət başçısına məlumat verildi ki, ümumi layihə gücü 1,6 meqavat olan stansiyanın əsas komponentləri suqəbuledici, hər birinin uzunluğu 2115 metr, diametri 800 millimetr olan üç boru, stansiyanın binası, nəzarət, mühafizə, idarəetmə və uçot sistemləri, ümumi layihə gücü 1,6 meqavat olan üç hidroturbin və üç hidrogenator, 10 və 0,4 kilovoltluq yarımstansiya və elektrik verilişi xətlərindən ibarətdir.

Diqqətə çatdırıldı ki, "İsmayilli-1" su elektrik stansiyasının aşağı byefindən çıxan təmizlənmiş su "İsmayilli-2" su elektrik stansiyasına daxil olacaq. Beləliklə, İsmayilli su elektrik stansiyası ümumi gücü 3,2 meqavat olan su elektrik stansiyaları silsiləsini təşkil edəcək. Rayonun Sumağallı kəndi yaxınlığında inşa edilən derivasiya tipli su elektrik stansiyası ildə 8 milyon kilovat-saat ekoloji cəhətdən təmiz elektrik enerjisi istehsal etmək imkanına malikdir.

Prezident İlham Əliyev su elektrik stansiyasını işə saldı.

İsmayilli rayonuna səfər çərçivəsində Prezident İlham Əliyev əsaslı şəkildə yenidən qurulan Qaraməryəm-İsmayilli avtomobil yolunun açılışında iştirak etdi.

Dövlət başçısına məlumat verildi ki, üçüncü texniki dərəcəli avtomobil yolunun hərəkət hissəsinin eni 6 metr idi. Yenidənqurmada sonra yolun hərəkət hissəsinin eni 7 metrə qədər genişləndirilib, dağılmış suötürücü borular yenilənib, köhnələri bərpa edilib.

Yolun ikinci kilometrliyində Mehmanlı çayı üzərində qəzalı vəziyyətə düşmüş körpünün də inşası aparılıb. Daha bir körpü Kürdmaşı çayı üzərində tikilib. Nəqliyyat vasitələrinin hərəkətinin tənzimlənməsi məqsədilə yol nişanı və məlumatverici tablolar quraşdırılıb, 12 yeni avtomobil dayanacağı inşa edilib.

Diqqətə çatdırıldı ki, yolun əsaslı şəkildə təmir olunması İsmayilli və Göyçay rayonlarının 30-dan çox yaşayış məntəqəsinin 27 mindən artıq əhalisinin gediş-gəlişini xeyli asanlaşdıracaq. Bundan başqa, Bakı-Şamaxı-Yevlax, həmçinin Bakı-Ələt-Qazax-Gürcüstan ilə dövlət sərhədi avtomobil yollarına maneəsiz şəkildə çıxışı təmin edəcək və regionun turizm sektoruna müsbət təsir göstərəcək.

Dövlət başçısı yolun rəmzi açılışını bildiren lenti kəsdi.

Prezident İlham Əliyev Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə İsmayillıda əsaslı şəkildə yenidən qurulan körpülər evi-uşaq bağçasında yaradılan şəraitlə tanış oldu.

Dövlətimizin başçısı uşaq bağçasının rəmzi açılışını bildiren lenti kəsdi.

Məlumat verildi ki, əvvəlki illərdə iki qrupla fəaliyyət göstərmiş uşaq bağçasının Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə əsaslı şəkildə yenidən qurulmasına 2015-ci ilin əvvəlindən başlanılıb. Hazırda uşaq bağçası beş qrupluq yeni məktəbə-qədər təhsil müəssisəsinə çevrilib.

Əsaslı təmir işlərindən sonra körpülər evi-uşaq bağçasında şərait müasir səviyyəyə çatdırılıb.

Binanın foyesində Ulu öndər Heydər Əliyevin, dövlətimizin başçısı İlham Əliyevin və Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyevanın uşaqlara göstərdikləri diqqət və qayğıni əks etdirən fotolarndan ibarət guşə yaradılıb. Hazırda bağçada uşaqların təlim-təربiyəsi ilə məşğul olmaq, onların istirahətini yüksək səviyyədə təşkil etmək üçün hər cür şərait var.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev İsmayillıda daha bir müəssisənin - "İSMA BİKES" velosiped istehsalı zavodunun açılışında da iştirak etdi.

Dövlət başçısına məlumat verildi ki, İsmayilli şəhərindən 6 kilometr məsafədə yerləşən Diyallı kəndi ərazisində inşa olunmuş bu istehsal müəssisəsinin layihəsi Bolqarıstanın Sofiya velosiped zavodu ilə əməkdaşlıq çərçivəsində icra olunub.

Müəssisə Bolqarıstan, Danimarka, Niderland, Çin və Türkiyə istehsalı olan avadanlıqlarla təchiz edilib. Zavodun istehsal gücü ildə 20-30 min velosipeddir. Burada 5 növdə velosipedin istehsalı nəzərdə tutulur.

Müəssisədə ilkin mərhələdə 60 işçi çalışacaq. Gələcəkdə zavodun fəaliyyətinin genişləndirilməsi ilə işçilərin sayının artacağı nəzərdə tutulur.

Zəruri infrastrukturu ilə Qafqazda yeganə olan bu zavodun məhsulları yüksək keyfiyyəti ilə seçiləcək.

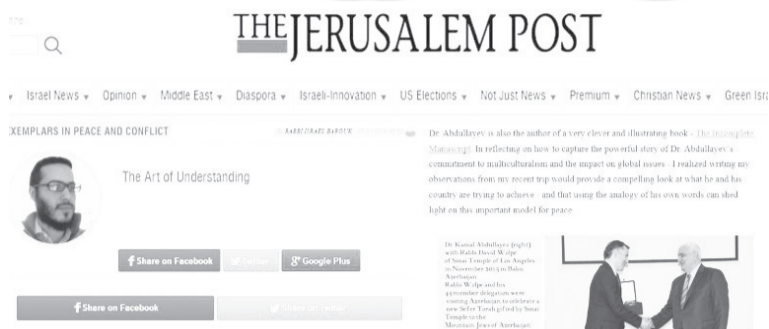
Müəssisənin ərazisində müasir velotrek meydançası da yaradılıb. Üç hektar sahəsi olan velotrekdə idman yarışlarının keçirilməsi üçün hər cür şərait var.

Prezident İlham Əliyev müəssisəni işə saldı.

Dövlət başçısı zavodun istehsal etdiyi velosipedi sınaqdan keçirdi.

Bundan sonra dövlət başçısı rayon ictimaiyyətinin nümayəndələri və müəssisənin kollektivi ilə görüşdü.

“Yerusəlim Post” qəzetində Kamal Abdullanın “Yarımçıq əlyazma” romanı haqqında məqalə dərc edilib

Dr. Abdulla is also the author of a very clever and illustrating book, *The Art of Understanding*. In reflecting on how to capture the powerful story of Dr. Abdulla's commitment to multiculturalism and the impact on global issues, I realized writing my observations from my recent trip would provide a compelling look at what he and his country are trying to achieve – and that using the analogy of his own words can shed light on this important model for peace.

Part novel, part historical fiction, part religious allegory, *The Incomplete Manuscript* captures the journey of a young researcher who comes upon an old and apparently incomplete manuscript that may hold secrets related to epic historical events.

Through the lens of the protagonist, a young, inquisitive mind, Dr. Kamal Abdulla examines the mystery that exists within what is known as history, and takes the reader into his own historical questions and ideas about how often stories exist without known beginnings and without ends – such as what was found in the incomplete manuscript. It concerns two Arab-Muslim epic events – the Kaab, Trade Caravan and Akhbari Kaab – and the search of how these stories intersect and how they push both Abdulla's research and the reader to wonder what else remains unknown, and how what seems to be a simple historical event can be so complex.

ABŞ-da geniş oxucu kütləsi toplanmış ingilisdilli məşhur “Yerusəlim Post” qəzetində tanınmış ravvin İsrail Baroukun görkəmli yazıcı, akademik Kamal Abdullanın “Yarımçıq əlyazma” əsəri haqqında yazdığı “Anlama sənəti” (“The Art of Understanding”) adlı məqaləsi dərc olunub.

Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin mətbuat xidmətindən AzərTAC-a bildirlər ki, məqalədə müəllif “Yarımçıq əlyazma” romanının bədii-fəlsəfi məziyyətləri ilə bağlı fikir və düşüncələrini qələmə alıb. Müəllif yazır: “Kamal Abdulla “Yarımçıq əlyazma”nın qəhrəmanı olan araşdırmaçı gəncin hər şeylə maraqlanan dərin düşüncə prizmasından tarix adlandırılan bir nəsnənin içərisində olan sehri araşdırır, oxucusunu öz şıltaq suallar və ideyalar aləminə aparır. Bəzən hekayələr sadəcə öz-özünə mövcud olur, nə əvvəli bəllidir, nə də sonu.

Kitab özündə Dədə Qorqud və tarixi şəxsiyyət Şah İsmayıl Xətai haqqında təhkiyəni birləşdirir və bu iki mövzunun kəsişdiyi ortaq və fərqli nöqtələri cəmləşdirərkən, həm tədqiqatçı, həm də oxucusu naməlum olanın batınında daha nələrin gizləndiyini açmağa sövq edir. “Yarımçıq əlyazma” romanında Kamal Abdulla hər bir insanın daxilində olan natamamlıq vəziyyəti haqqında, eləcə də araşdırma və özüənənə analiz prosesinin bizim bildiyimizə və inandığımızımıza necə təsir edəcəyinə dair oxucu qarşısında dərin suallar qoyur.

Əsər cəmiyyətin tarix boyunca qarşıya qoyulan tolerantlıq, sülh kimi dərin fundamental suallara cavab tapması prosesindən keçərək necə inkişaf etməsini analiz edir. Bu xüsusi təhkiyəçilik elementlərinə Azərbaycan tarixində tez-tez rast gəlinir və məhz onlar müasir cəmiyyət və onun problemlərinin öyrənilməsinə maraqlı rəqərdən baxmağa imkan verir.

Kamal Abdulla oxucusunu bəşər tarixinin verdiyi çoxsaylı dərsələrin dünyanı bürümüş mədəniyyətlərəarası və dinləərəarası konfliktlərin həll olunmasında hansı müstəsna rola malik olduğunu düşündürməyə vadar edir.

“Yarımçıq əlyazma” və şəxsi müdrikliyi vasitəsi ilə Kamal Abdulla milli tarixin mürəkkəb ideyalar zəminində inkişaf edən, bəşər tarixinin müxtəlif zamanlarını əhatə edən və insanlar arasında mümkün olan yeni dünyanın tədqiqatını aparan özünəməxsus mədəni kontekstini açmağa davam edir. “Yarımçıq əlyazma” Kamal Abdulla şəxsiyyətinin bədiiləmiş təzahürüdür.

İsrail Barouk məqalədə Kamal Abdullanın bədii yaradıcılığına işıq tutmaqla yanaşı, görkəmli yazıcının elmi və ictimai-siyasi fəaliyyətindən söz açır və onu Azərbaycan multikulturalizmi modelinin təbliği və təşviqi işində ən görkəmli ekspertlərdən biri kimi səciyyələndirib.

“Qarabağ müharibəsi: xronika (1988-94)” adlı sənədli film çəkilib

“Sağlam İnkişaf və Maarifləndirmə” İctimai Birliyi (İB) ingilis və rus dillərində “Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü 1988-1994” sənədli filminin hazırlanması layihəsini başa çatdırıb.

İB-dən AzərTAC-a bildirilib ki, layihə çərçivəsində ingilis və rus dillərində “Qarabağ müharibəsi: xronika (1988-94)” adlı sənədli film çəkilib. Film Ermənistanın Azərbaycana qarşı 1988-94-cü illərdə hərbi təcavüzü haqqındadır. Filmdə 1988-ci ildən başlayaraq Ermənistanın Azərbaycan Respublikasının Dağlıq Qarabağ bölgəsi və onun ətraf rayonlarında apardığı terror və işğal hadisələri xronoloji ardıcılıqla faktlara söykənən məlumatlarla öz əksini tapıb. İşğal olunmuş şəhər və kəndlərimiz haqqında məlumatlar da filmdə yer alıb.

Xatırladaq ki, ictimai birlik bundan əvvəl 3 dildə “Qarabağ abidələri”, “Qarabağ yaddaşı” kitablarını, ingilis dilində “Qarabağın Xristian abidələri”, “Qafqazın konservatoriyası” və “Qarabağın mədəniyyət xəzinələri”, ingilis, rus dillərində isə “Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində doğulan görkəmli şəxsiyyətlər” filmini hazırlayıb.

“Ölümlər XXI əsr” filminin premyera tarixi açıqlanıb

“Planeta parni iz Baku” teatrının rəhbəri, Əməkdar artist Tahir İmanovun ekranlaşdırdığı “Ölümlər XXI əsr” filminin premyera tarixi açıqlanıb.

AzərTAC ekran əsərinin “facebook”dakı səhifəsinə istinadla xəbər verir ki, film görkəmli dramaturq C. Məmmədquluzadənin “Ölümlər” pyesi əsasında çəkilib. Filmin premyerası sentyabrın 21-də baş tutacaq. Sentyabrın 22-dən başlayaraq ekran əsəri bütün kinoteatrlarda nümayiş olunacaq.

Filmin quruluşçu operatoru Litvanın ən peşəkar operatorlarından olan Saulius Lukosevicius, səs rejissoru isə hazırda Rusiyada yaşayan həmyerlimiz Rüstəm Məmmədovdur.

Ekran əsərinin montajı Litvanın Vilnüs şəhərində, səs montajı isə Moskvada aparılıb. Filmdə rolları Xalq artisti Valeh Kərimov, Əməkdar artistlər Tahir İmanov, Cabir İmanov, Bəhram Bağırzadə, Azər Məmmədzadə, Mehriban Xanlarova, Rövşən Kərimduxt və başqaları ifa edir.

Filmin devizi belədir: “Filmin heç bir qəhrəmanı uydurma deyil. Onları Azərbaycanın görkəmli dramaturqu və satiriki Cəlil Məmmədquluzadə fikirləşib”.

Azərbaycanın Əməkdar artisti London Kral Opera Teatrında çıxış edəcək

2017-ci ilin iyulunda London Kral Opera Teatrında Cakomo Puccininin “Turandot” operası nümayiş etdiriləcək. AzərTAC London Kral Opera Teatrının saytına istinadla xəbər verir ki, iyulun 5-də, 9-da, 12-də və 15-də “Turandot” operasında Liu obrazını Azərbaycanın Əməkdar artisti Dinara Əliyeva canlandıracaq.

Dinara Əliyeva 2009-cu ildən Rusiyada Bolşoy Teatrın solistidir. O, Rusiya, İtaliya, Fransa, Yunanıstan, Çexiya, Monte-Karlo, ABŞ və Yaponiyanın opera teatri səhnələrində və konsert zallarında çıxış edib. İfaçının 2010-cu ildə Bakıda məşhur tenor Plasido Domingo ilə birgə konserti olub. Onun C. Verdinin anadan olmasının 200 illiyi münasibətilə Fransanın Kolmar və Çexiyanın Praqa şəhərlərində “GalaVerdi” adlı solo konsertləri böyük uğurla keçib. 2015-ci ildə Moskvada Dinara Əliyevanın “Opera Art” Birinci Beynəlxalq Musiqi Festivalı təşkil olunub.

Dinara Əliyeva konsertlərdə rus və Azərbaycan xalq mahnılarından, opera və operettalardakı ariyalardan tutmuş romans və cazadək müxtəlif əsərləri ifa edir.

Avropa İttifaqının (Aİ) Azərbaycandakı nümayəndəliyi ittifaqa üzv ölkələrin Bakıdakı səfirlikləri ilə birlikdə və Dənizkənarı Bulvar İdarəsinin tərəfdaşlığı ilə “Avropa şəhərciyi - 2016” festivalı keçirəcək.

Aİ-nin Azərbaycandakı nümayəndəliyindən AzərTAC-a bildirilib ki, tədbir oktyabrın 1-də Dənizkənarı Milli Parkda təşkil olunacaq.

Bu il Avropa İttifaqının ölkəmizdəki nümayəndəliyi Azərbaycan Respublikası ilə mövcud əməkdaşlığın 25 illiyini ittifaqa üzv ölkələrin Bakıdakı səfirlikləri ilə bir neçə tədbir çərçivəsində qeyd edir. Tədbirlərdən biri də 2013-cü ildən etibarən ardıcıl olaraq İçərişəhərdə keçirilən “Avropa şəhərciyi”dir.

“Avropa şəhərciyi” bütün əhali üçün açıq ictimai məkanda təşkil edilən bir mərasimdir. Festivalın keçirilməsində məqsəd Avropa İttifaqına üzv ölkələrə öz mədəniyyət və ənənələrini nümayiş etdirmək üçün imkan yaratmaqdır. Bir gün davam edəcək bu festivala heç kəs laqeyd qala bilməyəcək. Belə ki, “Avropa şəhərciyi - 2016” festivalı çərçivəsində uşaq və böyüklər üçün çoxsaylı müsabiqə

Dənizkənarı Milli Parkda “Avropa şəhərciyi - 2016” festivalı keçiriləcək

1 oktyabr 2016 | Dənizkənarı Bulvar
Avropa İttifaqı-Azərbaycan arasında tərəfdaşlığın 25 ili

və viktorinalar, Avropa ölkələrinə virtual səyahət, milli rəqs və karaoke ifaları, feys-art, şahmat yarışları və s. təşkil olunacaq. Müsəbiqə və viktorinaların qaliblərinə isə xüsusi hədiyyələr gözləyir.

Festivala gələn qonaqlar “Qaspaço” və “Paella” kimi tanınmış Avropa yeməklərinin hazırlanması üzrə kulinariya şousuna tamaşa etməklə yanaşı, pizza xəmirinin virtuoq-əşpaz tərəfindən havada fırladılması şousunu yaxından izləyə biləcəklər. “Avropa şəhərciyi - 2016” festivalının səhnəsində uşaqdan tutmuş böyüyə kimi hamını bir sıra sürprizlər gözləyir. Tədbirdə xüsusi olaraq uşaqlar üçün sehrbazın çıxışı və müxtəlif şoular təşkil olunacaq. Ardınca “Səs Azərbaycan” layihəsinin iştirakçıları öz ifalarını təqdim edəcəklər. Festival Avropadan dəvət olunmuş estrada ulduzunun möhtəşəm konsert proqramı ilə yekunlaşacaq.

II YAZI

Həyat çox qəribədir. Sabah başına nə gələcəyini əsla bilmirsən. Taleyin çərxi-fələyi elə sürətlə fırlanır ki...Sən saydığını say, bir gün gözünü açıb görürsən ki, hər şey inanılmaz dərəcədə dəyişib, sanki yuxudan ayılmışan.

Düşünürsən: axı belə olmamalı idi! Mən tam fərqli şeylər planlaşdırmışdım. Sonra anlayırsan ki, həyat və planlar həmişə tərs mütənasibdir, təzadlarla doludur...

Bu axşam Əmmandan Avropanın göbəyinə - Vyanaya uçub gəlmiş, bütün dünyanın həsəd apardığı və diqqət mərkəzində olan kraliça Nur yenə də tale kələfinin ucunu yığıb-yığışdırma bilmir. 1991-ci ilin 12 yanvar gecəsi Vyana soyuğa qərğ olub, elə onun da kövrək qəlbindən sınırsız sallanır. Bilir ki, hər dəqiqənin öz hökmü var. Körfəz müharibəsi ilə əlaqədar həyat yoldaşı kral Abdullanın başı üzərini qara buludlar alıb. Elə özü də son günlər çox dalğın görünür...

Amma ailəsinin nəvazişlə "Liz" çağırıldığı bu qadın taleyin ona bəxş elədiyi payı böyük minnətdarlıqla qəbul etmişdi. Atası Nəci Hələbi əslən Suriyadan idi, anası isə İsveçdən ABŞ-a köçmüş mühacir ailəsində böyümüşdü. Nəci uzun müddət "Pan Amerikan World Airway" şirkətinin prezidenti olduğu üçün Liz, bacısı və qardaşı ehtiyacın nə olduğunu bilməmişdilər. Ailə yay və qış təillərini bir qayda olaraq İsveçrə və Avstriyada keçirirdi.

Necə oldusa, günlərin bir günü Lizin memarlığa marağı söndü. O, Nyu-Yorkdakı Kolumbiya Universitetində jurnalistika ixtisası üzrə aspiranturaya hazırlaşmağa başladı. Atası isə xeyli müddət idi ki, Əmmandan Amerika aviasirkətinin icraçı direktoru kimi fəaliyyətə başlamış və tez bir vaxtda Kral Hüseyinlə dostlaşmışdı. Onların hər ikisini aviasiyaya maraq birləşdirirdi.

Bəlkə də, Nəci Hələbi hadisələrin necə sonuclandığını bilsəydi, heç 1977-ci ilin bir yaz günü sevimli qızını özü ilə Əmmana aparmazdı. Amma bu nağıl şəhər elə ilk andan Lizə valeh etdi. Nyu-Yorkla müqayisədə burada həyat tam fərqli idi. Ağ əhəng daşından tikilmiş evlər, ağ libaslı ərəblər, hicablı və sirlili qadınlar, Herkules məbədi...

Liz günlərlə şəhəri gəzməkdən doymurdu. Atasının dostları ona yeni hava limanının dizaynı üzərində işləməyi təklif etdi. Qız işə elə həvəslə girişdi ki, jurnalistikanı tamam unuttu.

Onlar ilk dəfə sarayda görüşdülər. Kral Hüseyin "Cambo"- "Boinq-747" təyyarəsinin Əmman hava limanına ilk eniş münasibətilə verdiyi ziyafətə Nəci və Liz Hələbiləri də dəvət etmişdi. Amerikada qayğısız həyat sürmüş, şahlar və krallar barədə yalnız kitablardan oxumuş və filmlərə baxmış gənc qızın canlı kralla görüşünün nə demək olduğunu təsəvvür edərsinizmi?

Amma 42 yaşlı Hüseyin Lizin şahlar barədə bütün təsəvvürlərini alt-üst etdi. Hüseyin ingilis dilində ləhcəsiz sərbəst danışır, şəhər zarafatları edir, hər bir qonağa dərin hörmət və nəvaziş göstərir, özünü əsl məclis adamı kimi aparırdı. Boyu hündür olmasa da, qara gözləri üzünə xüsusi yaraşır verirdi. Hüseyin yelkənli qayıqları, idman motosikletləri və avtomobillərini, hərbi qırıq təyyarələri ustalıqla idarə edir, dünya siyasətindən əla baş çıxarırdı.

Hüseyinlə Liz xeyli söhbətləşdi. Kral gənc qıza İngiltərədəki məşhur Harrou məktəbində və sonra Sadherst Hərbi Kral Akademiyasındakı təhsil illərindən danışdı.

Sən demə, gələcək kral həmin illərdə hər gün tezdən oyanır, idmanla məşğul olur, soyuq duş qəbul edir, sonra otağı səliqəyə salaraq uzunboğaz çəkmələrini təmizləyirmiş. Hətta şalvar və köynəyinə də özü ütü çəkirmiş.

Bir gün akademiyanın rəisi kursant Hüseyinin dərslər vaxtı həyətdə iki kənar şəxslə gəzişərək söhbət etdiyini görür. Rəis qəzəblənərək hər üçünə həyat boyu əsgəri addımlarla o baş-bu başa getməyi əmr edir. Hüseyin və yanındakılar əmrinə yerinə yetirirlər. Rəis sonradan öyrənir ki, həmin kənar şəxslər İordaniyanın Baş naziri və Baş qərərgah rəisi imiş, onlar Hüseyinə baş çəkməyə gəlmişdilər.

- Yeni hava limanı üçün hazırladığınız eskizlər xoşuma gəldi. Məsələni çox cəsarətlə həll etmişiz. Həyatda da belə cəsarətlisiz, yoxsa...

Liz uşaq şıltaqlığı ilə cavab verdi:

- Siz nə danışsınız, əlahəzrət. Məndə cəsarət nə gəzir? Adı həyatda siçandan da qorxuram.

- Eskizlərdə şərq üslubunu da gözəl duymusuz. Bunu sizə Amerikada, universitetdə öyrədiblər?

- Xeyr, əlahəzrət, axı damarlarımda suriyalı qanı axır, deməli, mən də bu səhrələrin qızıyam...

Hüseyin həmsöhbətini çox mənalı baxışlarla süzdü və söhbəti belə yekunlaşdırdı:

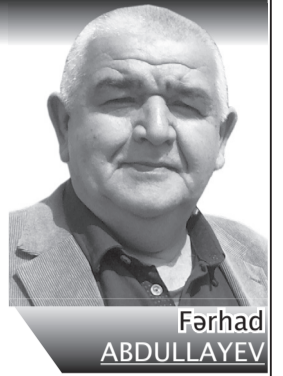
- Dediğiniz o səhrələr sizin füsunkar gözəlliyiniz qarşısında kül olub havaya sovrulmağa məhkumdur. Yaxşısı budur, Əmmandan qalın, ilahi varlığınız da bu ölkəni hifz eləsin...

Bu söhbətdən sonra, Liz, qəlbini dərinliklərində Hüseyinə qarşı baş qaldırmış qəribə hissləri qovmağa çalışsa da, heç nə alınmırdı. Gözlənilmədən həyatına daxil olmuş və incə qəlbini ovsunlamış bu sehirli ovcu barədə saatlarla düşünürdü...

Bəli, bu, sevgi adlı çiçəyin ilk tumurcuqları idi. Lap nağıllardakı kimi - şahzadə ilə adi bir qızın nağılı! Ancaq sarışın amerikalı gözəl Liz Hüseyinin qarşılıqlı hisslərinə ümid bəsləyə bilirdimi?

Fərhad SABİROĞLU

Uşaq əməyi: düşünməyə dəyər!

Fərhad ABDULLAYEV

Azərbaycan Respublikasının qanunlarına görə, azyaşlı uşaqların əməyindən istifadə qadağandır.

...Yayın qızmar günəşindən can qurtararaq, azacıq sərinləmək arzusunda olan əhali həmişəki kimi Abşeron çimərliklərinə üz tutub. Novxanı çimərliyində də bazar günü qələbəlikdir. Kimisi Xəzərin lacivərd sularında üzməyə, kimisi günəş vannası qəbul etməyə, kimisi isə çətirlərin kölgəsində dincəlməyə üstünlük verir. Çiyində ağır torba daşıyan uşaqlar isə çimərlikdə ucadan müştəri səsləyir.

- İsti qarğıdalı, qaynar qarğıdalı!

- İsti qutab. Ət, göy qutabı! Ucuz perəşki!

- Siqaret! Qutu ilə, dənə-dənə, alışıqan!

Böyüklərin istirahət məkanlarında qanunsuz ticarətə çoxdan alışsaq da, uşaqların günün altında tər-su içində alver etməsi çox acınacaqlı mənzərədir. Onlar səhərdən-axşamadaq çimərlikdə vurnuxur, adamları narahat edir, ərzaq və xırdavat mallarını israrla sırımağa çalışır, sövdələşmə baş tutmayanda isə, hətta sədəqə istəməkdən çəkinmirlər.

Başqa bir dəstə isə arxasında iri kislərlə gəzərək bəşməli içki şüşələrini toplayır. Obyekt sahibləri çağırılmamış bu üzlü qonaqları nə qədər qovmağa çalışsa da heç nə alınmur, bir anın içində gözədən itən balaca "taçirlər" yenə çimərlikdə peyda olurlar.

Siqaret satan oğlanı işarə ilə çağırıram. Bunu görəndə digər balaca satıcılar da axışın yanına gəlir. Oğlan yaxasından asdığı qutunun qapağını qaldıraraq siqaretləri göstərir.

- Əmi, hansından verim?

- Əl-ayağı çirkli, üst-başı da səliqəsizdir.

- Atan var?

- Yox, xəstəlikdən ölüb, anam, bir də böyük bacımla yaşayıram.

- Bəs adın nədi?

- Rasim.

Məlum olur ki, Rasim Novxanı çimərliyi yaxınlığındakı pansionatda məskunlaşıb.

- Rasim, neçə yaşın var?

- 11 olacaq.

- Maşallah, artıq böyük oğlansan. Bəs burda siqaret satmağa səni kim məcbur edir?

- Heç, bir nəfər tapşırıb...

- Dostum, ancaq bilməlisən ki, sən yaşda uşaqlara işləmək, xüsusən də siqaret satmaq olmaz. Buna görə polis səni saxlaya bilər.

Rasimin isti qarğıdalı satan dostu cəld söhbətə qoşulur:

- Polis neçə dəfə dalımızca düşüb, bizi qovub, ancaq çata bilməyib. Rasim aramızda hamıdan bərk qaçır.

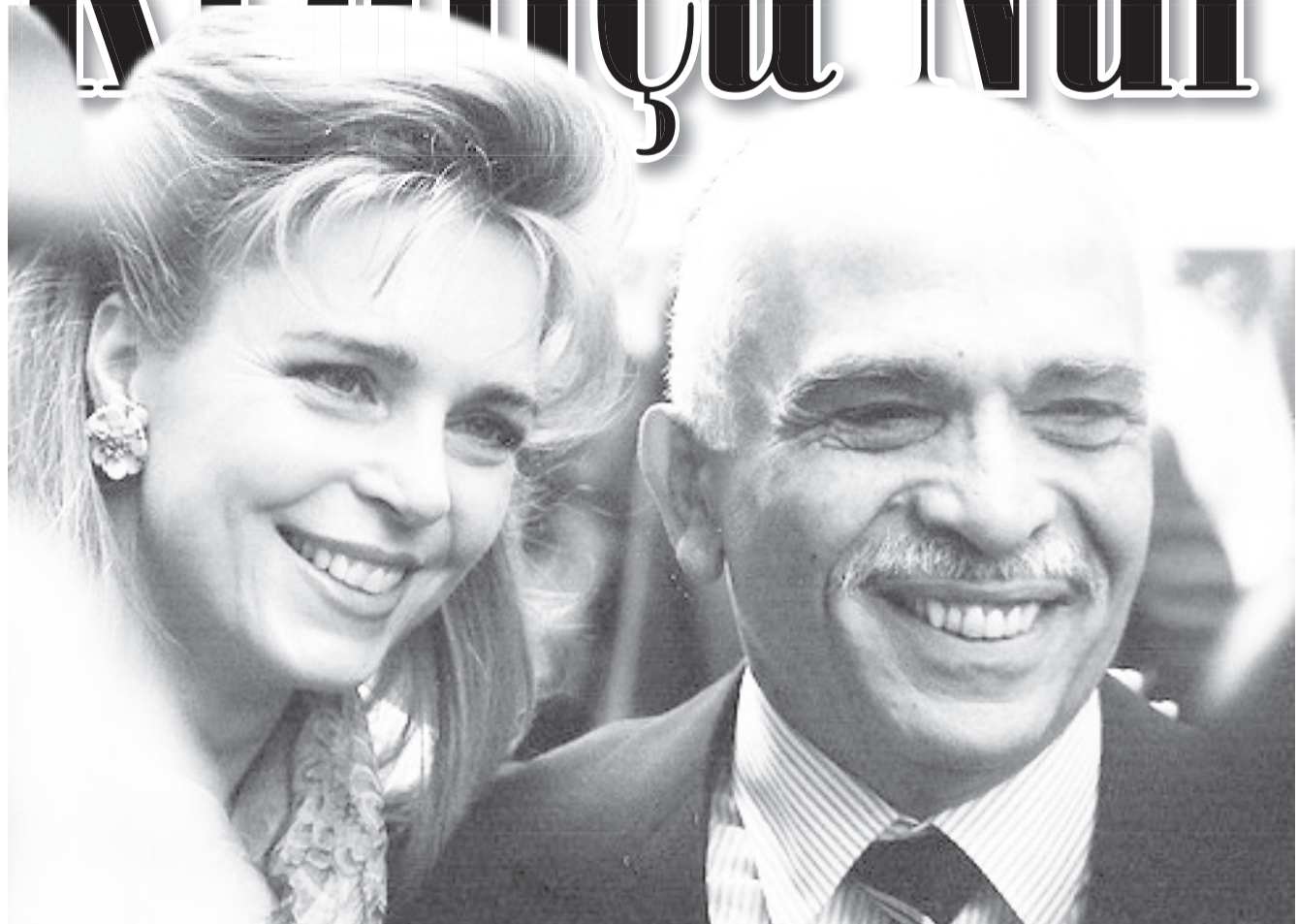
- Hə! Elə qaçırım ki... Böyüyəndə idmançı olmaq istəyirəm.

- Dostum, yaxşı idmançı olmaq, gələcəkdə layiqli vətəndaş adını daşımaq üçün həm yaxşı oxumaq, həm də yaşadığın ölkənin qanunlarına riayət etmək lazımdır. Sən isə indidən qanunu pozursan...

Uşaqlar heç nə deməyib getdilər. Əlbəttə, mənim bir sözümlə onların bu işdən uzaqlaşacağına inanmaq çətindir. Ancaq az keçmiş orta yaşlı bir adam mənə yaxınlaşıb uşaqlarla hər hansı problemin olub-olmamasını soruşdu. Üstəlik deyindi ki, bu balacalar ağlarına gələni danışsınlar. Anladım ki, bu elə uşaqların əməyini istismar edən, onları qanunsuz siqaret və digər mallar satdıran adamlardır. Sözümdən belə çıxdı ki, o, bu uşaqları işlətməklə onlara guya yaxşılıq eləyir, küçələrdə veyillənməyə qoymur, pul, çörək verir və üstəlik, bu adam mənim kimi "demoqoqlardan" da qorxmur, çünki güclü arxası var...

Həmin şəxsə bildirmək istədim ki, qanunsuz əməllərin üstü gec-tez açılacaq. Günahsız uşaqları qorxutmaq, yaxud əyri yollara şirnikləndirmək Allah qarşısında ən böyük günahlardandır. Bu körpələrin taleyi sizi narahat etmirmi? Kitab oxumayan, kinoya baxmayan, faydalı işlərlə məşğul olmayan azyaşlı böyüyəndə cəmiyyətdə layiqli yer tuta bilirmi? Əsla! Sonra da cəmiyyət onları islah edib düz yola qaytarmaq üçün milyonlarla vəsait və böyük zəhmət sərf edəcək. Amma bir məsələ də var: bu gün həyatını və mənəviyyatını korlamağa çalışdığınız bu uşaqlar sabah sizi əfv edəcəkmiz?

Kraliça Nur

○ **“Aydın yol” qəzetinin “Yazı masası” rubrikasında dünyasını dəyişən, həmçinin hazırda aramızda olan yazıçı, şair, elm və mədəniyyət xadimlərinin iş otaqlarından, ürəklərini açdıqları yazı masasından və onların taleyindən danışılır. Bu dəfə mərhum Xalq yazıçısı İsa Muğannanın iş otağını ziyarət edib, onun yazı masasından, bu masanın ətrafında yaşanan acılı-şirinli xatirələrdən danışmaqla ruhunu yad etdik. Mərhum yazıçının qızı Sevinc Muğanna bizə bu yolda yardımçı oldu:**

Kainatı iş otağına çevirmək
- Atam təkə iş otağında düşünürdü ki! Onun beyni daim fikir gəmisində səyahətdə idi. Bunun üçün iş otağına keçmək lazım deyildi.

Anladıq ki, Sevinc xanımın dedi ki, bu sözlər söhbətin əsas işıq qaynağı olacaq. İsa Muğannanın hazırda yalnız qalsa da, ailəsinin müqəddəs bildiyi yazı masası, o masanın yerləşdiyi iş otağı bu iki cümlənin içində əriyəcək. İsa Muğannanın səyahətdə olduğu fikir gəmisini nə bu iş otağına, nə də oradakı yazı masasına sığır. Saf Ağ həqiqətlərini işıq dilində yazan yazıçı əslində, kainatın özünü iş otağına, yazı masasına çevirib. Bizim gördüyümüz yazı masası isə böyük “masa”nın yer üzündəki təmsilçisidir. Yəni, İsa Muğanna ara-sıra özünün böyük “iş otağı”ndan - kainatdan ayrılıb, evindəki otağa keçib. Oradan yığıqlarını burada “boşaldıb”:

- Cavan vaxtları atamın iş otağı mətbəx olub. Ona görə yox ki, kabinet yox idi. Ona görə ki, atam gecəyəni işləməyi sevirdi. Gözümü açandan belə görmüşəm. Atam deyirdi ki, çaynıkin miğiltisi gəlməsə, ilham pərim qaçar. Gecədən səhər 6-ya kimi işləyər, 3-4 saat yatıb işə gedərdi. Sonralar səhhəti ilə əlaqədar gecə işləməyi həkimlər qadağan etdilər və məcbur olub kabinetdə işlədi. Çaynıkinin miğiltisini, yəni, ilham pərisini artıq, nəvələrinin səs-küyü əvəzləmişdi. Hərdən zarafatla deyirdim ki, ay “papa”, mən yazıçı cıncırını çıxarda bilmirdim, bu uşaqlara niyə heç nə demirsən? Qınışib deyərdi ki, xatirələrinə dəymə. İş otağında hər şey nəinki əziz, deyərdim ki, müqəddəs idi. Bunu uşaqlar da bilir-dilər. Ona görə də hamı burada ehtiyatla davranırdı. Otağa, buradakı əşyalara, yazı masasına bu münasibət indi də davam edir.

Yazı masası - Ruhü Göylə bağlayan kəndir

İsa Muğanna Odər fəlsəfəsi, Saf Ağ elminin bütün kainatı qucaqlamaq gücündə olduğunu deyirdi. Kainatı qucaqlayacaq böyüklükdə olan fəlsəfə təbii ki, bu otağa sığan deyildi. Sevinc xanım da, bu detallı unutmur: otağın sirli enerjisi və onun mənbəyi haqqında danışır:

“Atam deyirdi ki, bütün dünya məndən danışacaq”

- Yazı masası sadəcə düşüncülərini ağ kağıza köçürməkdən ötrü bir vasitə idi. Bu fəlsəfə göylərə ucalırdı. İnşallah, dediylər, gələcəkdə kainatla qucaqlaşar. Bunun üçün gərək insanlar doğru yol tutsunlar, haqqa gəlsinlər, kamilləşsinlər.

Atam dünya şöhrətli yazıçılığa layiq ustad sənətkardır. Çox istəyirdi ki, əsərləri dünya dillərinə tərcümə olunsun, buna inanırdı da. Deyirdi ki, ola bilsin mən görməyəcəm, amma bu baş verəcək, dünya məndən danışacaq.

Yeni əsər vardı beynində - bişmiş, hazır vəziyyətdə idi. Yarımçıq qaldı. Təəssüf... Qızı yox, oxucusu olaraq, əminliklə deyirəm ki, atamın əsərləri tərcümə olunsay, Azərbaycan böyük şöhrət gətirmiş olar. Dövlətimiz sağ olsun, razıyıq. Ulu Öndər də çox böyük dəyər verirdi atama.

Bu otaqdakı, yazı masasının arxasındakı sirli enerji onun göylərə bağlılığı, Eysara məhəbbətinin əsas vasitəçisi olub. Bu məhəbbət, sirli enerji təkə iş otağında deyil, hər yerdə onunla idi.

İsa Muğannanın və nəvəsinin var olduğu bir epizod - o epizoddakı sevgi göylərdən qopub, bu iş otağına, yazı masasına, buradakı kitabxanaya sirli enerji dumanına qorq edən bir qüvvədir. Qızı danışdıqca, biz o qüvvəni daha yaxından hiss edirik:

Sazın sehri

Xalq yazıçısının həm də tədqiqatçısı olan qızına “ola bilməz ki, İsa Muğannanın insanlardan incik düşən vaxtları olmasın”, sualını verir. Sevinc xanım da fikrimizi təsdiqləyir:

- Bu anlar onun həyatında yetərinə olub. Cavanlıqda belə şeylərə o qədər də önəm vermirdi, amma axır vaxtlar mənimlə və anamla bu barədə fikirlərini bölüşürdü. Bir xasiyyəti var idi: ona pislik edənə sadəcə həyatından silib atırdı. Eşqi güclü olduğu kimi, nifrəti də güclü idi. Genetik olaraq, mən də atama oxşamışam. Bu gün də iş otağından heç nəyi muzeyə verməmişəm. Atamın ətrini onlardan alıram”.

Yəqin ki, bu yazı masasının ətrafında çox ziyalılar oturub, dərddəşib, söhbətləşiblər. Sevinc xanımdan bu barədə danışmasını xahiş edirik. Hüsü Hacıyev küçəsindəki “Yazıçılar binası”nda böyüyən bütün insanlar kimi onun da ürəyi bu xatirələrlə doludur:

- Anar, Fikrət Qoca, akademik Nizami Cəfərov, rəhmətlik Nəbi Xəzri, Qabil, Nüsrət Kəsəmənli, siyahını artırmaq olar, bir sözlə çoxları bu kabinetdə atamla fikir ortağı olublar. Amma Zəlimxan Yaqubu və Barat Vüsalı xüsusi qeyd etmək lazımdır. Çünki ən çox evimizdə onlar qonaq olublar. Ümumiyyətlə, son zamanlar atamın yazarlar arasında dostluq etdiyi, məsləhətləşdiyi dörd insan olub: Zəlimxan Yaqub, Barat Vüsal, Nizami Cəfərov və İntiqam Qasımzadə. Onlarla fikirlərini bölüşər, dərddəşirdi.

Ziyalılarımızın hər biri ilə ünsiyyət maraqlıdır. Amma Zəlimxan müəllimin sazlı, sözlü məclislərinin sədəsə qulağımdan getmir. Söylədiyi şeirlər, qoşmalar, həтта uşağı belə ovsunlayırdı. Bir dəfə qızım balaca olanda Zəlimxan müəllim də evimizdə qonaq idi. Uşağı heç cür susdura bilmirdim. Utandığımdan bilmirdim ki, neyləyim. Bunu qonaqlar da, atam da hiss etmişdi. Atam uşağı otağa gətirməyimi istədi. Qərribə bir səhnə idi: Zəlimxan müəllim başladı balacanı vəsf etməyə, tərif deməyə. İnanırsız, uşağın gözündə yaş dondu, axıracan divanda oturub onu dinlədi. Görün, şeirin qudrəti nə qədər böyükdür ki, yenidən dil açan körpəni də ovsunlaya bilmişdi.

Xatirələrim sonsuzdur. İndi fikirləşəndə ki, kimlərlə ünsiyyətdə olmuşam, qərribəyirəm. O günlər üçün çox danırıram. Atamın günlərimizdə evimiz həmişə adamlarla dolu olardı, indi isə...

Kiçik iş otağından böyüyünə - yaxud, evdən kosmosa gedən yol

Yarımbaşlıqda haqqında söhbət edilən yol İsa Muğannanı yer üzündən ayıran yoldur. Onun özü də ömrünün sonunda harasa tələsirdi. Deyəsən, başəri həqiqətləri qələmə aldığı iş otağı ona çox darlıq edirdi. O, işıq gəmisinə minərək böyük iş otağına doğru getdi:

- Sonuncu gün heç özündə olmadı, elə bil tərki dünya olmuşdu. Yemək də yemədi, kabinetə də keçmədi. Sadəcə divanda susqun oturmuşdu. Axşam 6-da əhvalı dəyişdi. Gecə 01.30 da dünyasını dəyişdi. Quş kimi uçub getdi sevimli Eysarının yanına. Bizə isə ondan qalan ancaq şirin xatirələr və dahiyənə əsərləri oldu.

Elmin NURİ

İnsan üçün Vətənin varlığı böyük xoşbəxtlikdi, amma bu həm də bəlli çərçivənin, sərhədlərin olması deməkdir. Bu Vətəndən göyün yeddinci qatına qalxdıqca, insanların, maşınların, evlərin elə həm də sərhədlərin görünmədiyi buludların üstündən baxdıqca bambaşqa bir həyatın da olduğuna sevinirsen. Bu çərçivəsizlik, bəlkə də, rahatlıq, hüdudsuzluq demək deyil, amma o hər zaman insana cazibədar görünür. Bakı-İstanbul təy-yarəsi, içərisindəki sənişinləri xırda narahatlıq belə keçirtmədən uçuşunu müvəffəqiyyətlə başa çatdırdı. Bu, İstanbulla ilk səfərim idi. Dillərə dastan olan, adı tarixdə qızıl hərfilə yazılan İstanbul məni də heyrləndirəcəkdimi, bilmirəm. İlk ayaq qoyduğumuz yer İstanbulun Emin Önüsü bir qədər məni elə türklər özləri demiş, xəyal qırılığına uğratdı. Müxtəlif ölkələrdən gələn məcburi köçkünlər, müxtəlif ölkələrin mədəniyyətlərinin daşıyıcıları olan turistlər və üstəgəl onların özünəməxsus davranışları, deyilənə görə terror aktları ucbatından heç yerdə gözə dəyməyən zibil qutularının yoxluğundan hər addımbaşı qarşılaşdığımız qida qalıqları, boş su qabları kefirə soğan doğramışdı. İllah da, Qara dənizin Emin Önü sahilindən görünən tərəfinin xoş olmayan qoxusu dərhal İstanbul haqqında olan xəyallarımda çatlar əmələ gətirdi. Əlbəttə, deyə bilərsiniz ki, meqapolislərdə bu kimi hallarla qarşılaşmaq gözləniləndir və hələ ilk gördüyün İstanbul heç də İstanbul demək deyil. Yükləri hotelin nömrəsinə yerləşdirinə, yemək yeyib yol yorğunluğumuzu çıxaranacan hava artıq qaralmışdı. Amma bu dəfə gəzintisinə çıxdığımız Taksim meydanı, İstiqlal caddəsi küçə musiqçilərinin ifa etdiyi türkülərin fonunda olduqca cazibədar görünürdü və insanın içinə qəribə bir rahatlıq gətirirdi. Ayaq saxlayıb ara küçələrin birində açılmış çay evinə yaxınlaşdıq. Dar küçəyə düzülmiş kiçik masaların ətrafında əyləşmiş insanlar türk çayını dadaraq canlı türkülər dinləyirdilər. Biz də onlara qoşulmağı qərara aldığımız. Çaydan doydum, amma istedadlı gənclərin ifalarını yarımçıq qoyub yolumuza davam etməyə ayaqlarımız qalxmırdı. Amma gec idi...

Səhəri gəzintiyə "Sultanəhməd" məscidini ziyarət etməklə başlayacağıq. Bura fotolarda olduğundan daha gözəl idi. İçəri girməzdən əvvəl məscidin sağında və solunda, önündə və arxasında şəkillər çəkirdən turistlərə qoşulub ziyarətimizi fotoaparattı yaddaşına köçürdük. Müxtəlif ölkələrdən gəlmiş insanların bu tarixi abidəyə olan heyranlıqları dərhal görünürdü.

Gözəllər gözəli İstanbul...

və ya altı, altunu necə xilas etdi?

Biz də onlara qoşulub məscidin həyətinə doğru irəlilədik. Həyətdə məscidə daxil olmaq üçün qadınların və kişilərin geyim qaydaları təsvir olunan şəkillərdən ibarət lövhələr var idi. Qaydalara uyğun olaraq həyətdə qoyulmuş köşklərin birinə yaxınlaşıb qadınlar üçün nəzərdə tutulmuş libaslardan birini götürdüm və bu geyim çox xoşuma gəldi, özü də, deyəsən, mənə pis yaraşmadı.

"Sultanəhməd" məscidi haqqında eşitdiyim, oxuduğum, bildiyim məlumatları xatırladım:

Memarı Sədəfkar Məmməd Ağa olan məscidin inşasına 1609-cu ildə başlanmış və 1616-cı ildə tamamlanma işləri görülmüşdü. 6 minarəli məscidin hündürlüyü 45 metrdir. Osmanlı sultanı I Əhməd'in sifarişi ilə tikilən məscid mavi, yaşıl və ağ rəngli İznik çiniləriylə, qübbələri isə sırf mavi çalarlı əl işləri ilə bəzəndiyi üçün avropalılar tərəfindən "Mavi məscid" kimi də adlandırılır və Ayasofyanın 1935-ci ildə muzey kimi istifadəyə verilməsindən sonra, İstanbulun əsas məscidi mövqeyini daşıyır.

Sultanəhməd məscid kompleksinə məscid, mədrəsələr, dükanlar, hamam, bulaq, türbə, kirayəlik otaqlar və s. daxil olub və onlardan bir qismi günümüzdə qədər qalıb çıxmayıb.

Tikintinin memarlıq baxımından ən diqqətçəkən məqamı onun 20000-i aşan İznik çinisiylə bəzədilməsidir. Məscidin ibadət-xana bölümü 64x72 metr ölçüsündədir. 43 metr yüksəkliyindəki mərkəzi qübbəsinin diametri 23,5 metrdir. Məscidin içi 200-dən çox rəngli şüşə ilə işıqlandırılıb.

"Sultanəhməd" məscidi, 1985-ci ildə UNESCO Dünya İrsi siyahısına daxil olunub.

Məscid inşa edildiyi dövrlərdə uzun müddət cümə günləri Topkapı Sarayında-ki insanların ibadət yeri olub.

Məscidin 6 minarəli olması haqqında bir əfsanədə belə deyilir: "I Əhməd, minarələrin qızıldan olmasını istəyibmiş, ancaq bunun üçün lazım olan qızılın dəyəri padşahın büdcəsi imkanında olmadığından, məscidin memarı Sədəfkar Ağa bu əmri guya yanlış "qızıl" - (altun) sözünü "altı" eşitdiyi səbəbindən 6 minarəli inşa edib.

Övliya Çələbinin səyahətnaməsindəki rəvayətə görə, caminin bünövrəsinin qazıldığı zaman Sultan I Əhməd özü şəxsən bu prosesdə iştirak edib və bura xalatinin ətəyində torpaq daşayıb. Onun bünövrəsinin qazıldığı zaman istifadə etdiyi alətlər isə Topkapı sarayında qorunmaqdadır.

Məscidin maraqlı yerlərindən biri də Hünkar Mahfili adlanan məkandır ki, deyilənlərə görə sultan I Əhməd hər Ramazan ayının son on günü ora çəkilərək zikr edərmiş.

Türkiyəyə gələn elə bir siyasətçi, sənətçi, yaxud adi turist tapmaq çətindir ki, bu məscidi ziyarət etməmiş olsun. Rəsmi nümayəndələrin bura gəlişi isə az qala protokol səviyyəsindədir. Keçmiş ABŞ prezidenti Bill Klintonun məscidi iki dəfə ziyarət etməsi buna bariz nümunədir. Klinton məscidə ikinci gəlişi zamanı sanki bələdçi kimi ziyarətçilərə bu tarixi abidəni özü təqdim etmişdi. O, "İstanbul gəlib Sultanəhməd məscidini görmək böyük yanlışlıq olar" demişdi.

Amma bütün gözəlliklərinə baxmayaraq bura məhz ibadət etmək üçün gələn də az deyildi və yaqın ki, onların çoxunu bu abidənin hansısa tarixi və memarlıq məziyyətləri bir o qədər də maraqlandırmırdı.

Təəssüf ki, nə Ayasofyanı, nə də Topkapı sarayını ziyarət etməyə zamanımız yox idi. İstanbulu qısa zamanda daha bitkin və dolğun görməyin ən münasib yolu Emin Önüdə düzülən gəmilərin biri ilə dəniz səyahətinə çıxmaq idi və biz də bu şans dəyərləndirməyə çalışdıq. Gəmidən füsunkar təbiəti, təkrarolunmaz memarlıq abidələri, qədim qalaları ilə gözümüz önündə əsrarəngiz bir gözəllik açıldı. Bu, qədimliklə müasirliyin vəhdətindən doğulan bir gözəllik idi. Ona həm təbiət, həm muzey, həm şəhər, həm də ölkə demək olardı. Bu gözəllər gözəlinin adı İstanbul idi.

FEYZİYYƏ
Bakı-İstanbul-Bakı

Çegem nəğməkarı

Nəriman
ƏBDÜLRƏHMANLI

Sovet dövrü rusdilli ədəbiyyatın ən məşhur simalarından biri olan abxaz əsilli yazıçı Fazil İsgəndər 88 yaşında Haqqa qovuşdu...

Bu imza gəncliyi ötən əsrin 70-80-ci illərinə düşmüş nəsillər üçün daha da doğma idi: rusdilli yazıçılar bolluğunda Çingiz Aytmatov, Oljas Süleymenov, Qaysın Quliyev... İmzaları kimi məhrəm görünürdü.

Onda Fazil İsgəndərin ömür hekayətilə bağlı bəzi təfərrüatları bilmədiyimizə görə, onu türk, acar sayanları da vardı. Sonralar xəbər tutduq ki, Fazil İsgəndər Suxumidə kərpic zavodu sahibi olan iranlı Əbdül İsgəndərlə abxaz qadının ailəsində doğulub, tezliklə də atasını sürgün eləyiblər, ondan sonra onun üzünü görməyib.

Fazil İsgəndər yaradıcılığa şair kimi başlamış, bir-birinin ardınca altı poetik toplu nəşr etdirmişdi. Amma ədəbi aləm onu daha geniş miqyasda düz əlli il bundan əvvəl - 1966-cı ildə çap olunmuş "Keçi-təkə kəhkəşanı" povestinə görə tanımışdı. Sonra doğulub böyüdüyi Çegem haqqında hekayələri, povestləri, romanları işiq üzü gördü. "Çegemli Sandro" roman-epopeyası, "Çikin uşaqlığı" eposu, "Dovşanlar və ilanlar" povest-priççası Fazil İsgəndəri təkə Abxaziyada, Gürcüstanda yox, bütün Sovetlər Birliyində tanıtdı. Təsəffüf deyildi ki, "Çegemli Sandro" əsəri 1989-cu ildə SSRİ Dövlət Mükafatına layiq görülmüşdü. Mübaliğəsiz, onun Çegemi rusdilli oxuculara Qabriel Qarsia Markesin Makondosu, Uilyam Folknerin Yoknapatofu, Çingiz Aytmatovun Şəkər aulu qədər tanınmış idi.

Fazil İsgəndərin hekayə və povestləri yazıcının özünəməxsus mövzuları, üslubu, təxəyyül zənginliyi və qəhrəmanları ilə oxucunun yaddaşına yazılır. O, əksər əsərlərini birinci şəxsin dilindən qələmə alıb, özü ilə ədəbi qəhrəmanları arasındakı hüddurları ustalıqla aradan götürməyi bacarıb. Üstəlik, onun rəvan təhkiyəsi, dəqiq müşahidələri və incə yumoru əsərlərini daha da oxunaqlı edir.

Onun "İnsan və onun ətrafı", "Məktəb valsi", "Sofiqça", "Şair", "İnsan dayanacağı" povestləri, əksər hekayələri indi də maraqla oxunur.

Bütün bu illər ərzində o, poeziyadan aralı düşməmişdi, oxuculara təqdim elədiyi üç poetik toplu da bunu təsdiq edir. Amma, şübhəsiz, o Haqqa qovuşandan sonra da yaddaşlarda Çegem haqqındakı nəsr əsərlərinin müəllifi kimi qalacaq.

Fazil İsgəndər yüksək vəzifələrdə də çalışıb, deputat da olub, dövlət mükafatlarına da layiq görülmüş, amma heç vaxt siyasətlə məşğul olmayıb. Onun fikrincə, yalnız yaradıcılıqda uğursuzluğa düşər olmuş qələm adamları ictimai-siyasi fəaliyyətlə məşğul olurlar. "Mən həmişə həqiqəti üzə çıxarmağa çalışmışam, - yazıçı deyirdi, - fikrimcə, yazmağın mahiyyəti də bundan ibarətdir".

Fazil İsgəndərin rusdilli ədəbi məkanda böyük şöhrətə malik olduğunu nəşr olunan əsərlərinin sayından və tirajından da dərk eləmək mümkündür...

Bununla belə, onun yoxluğu təkə rusdilli ədəbiyyat üçün yox, bütövlükdə ədəbiyyat üçün itkidir...

Türkiyə türkcəsi və Azərbaycan dili genealoji baxımdan qohum dillər olub, türk xalqları ailəsinin Oğuz qrupuna daxildir. Bu dillərin etnik qohumluğu, qədim ümumtürk dilinin varisləri olması, qrammatik quruluş və əsas lüğət fonduklarının müştərəkliyi bəzən belə yanlış təsəvvür yaradır ki, bu iki dil tamamilə eynidir və hər bir azərbaycanlı müasir türkcəni öyrənməyə ehtiyac duymadan bu dildə sərbəst danışa, türkcədən dilimizə və əksinə, adekvat şifahi və yazılı tərcümə edə bilər. Bu düşüncə Azərbaycan dilinə münasibətdə Türkiyə türklərinə də hakimdir. Halbuki Türkiyə türkcəsi və Azərbaycan dilinin müasir sinxron vəziyyətinin müqayisəli təhlili göstərir ki, həmin dillər arasında fərqlər var. Bu lüğət həmin fərqlərdən bir qisminin – yalançı ekvivalentlərin izahı üçün nəzərdə tutulub.

Əsgər RƏSULOV,
Filologiya elmləri doktoru, professor

(Əvvəli ötən saylarımızda)

İhmal – etinasızlıq, saymazlıq, laqeydlilik, məhəl qoymama, səhv, xəta; Ama ben yaşımın toyluğuna kapılmış, ufak tefek ihmaller bulmuşum bu tərcümədə. Azərbaycan dilindəki ehməl türkcədə itina, ihtiyat.

İhtiyar – qoca, ahıl; İhtiyarlar Meclisi – Veteranlar Şurası. Bir gün odama kızıgün bir ihtiyar girdi, elindəki bir tomar kâğıdı neredeyse fırlattı masama. Azərbaycan dilindəki ihtiyar türkcədə yetki, səlahiyyət.

İkamət – yaşayış yeri; İkamət tezkeresi – Yaşayış yeri haqqında vəsiqə. Yabancıların Türkiyə'də ikamət və səyahatları ilə ilgili işlemlər, 5683 sayılı Kanunla düzenlənir.

İkiləmə – təkrarlar, qoşa sözlər; Türkcədə "yeni yeni, koşa koşa" ikiləmələri arasında çizgi işareti konmaz.

İkili – ikitərəfli, cüt, iki hissəli; İkili görüşmələr – ikitərəfli danışıqlar. İkili koltuğun kenarındakı ufacık, simsiyah delik, bebeği görməyə gələn bir akrabanın sigarasının küllündən hatıraydı.

İktisat – qənaət, tutum; Para artırabilmək üçün iktisat etmək şart. Azərbaycan dilindəki iqtisad türkcədə ekonomiyə.

İl – vilayət, rayon (Türkiyədə ən böyük inzibati-coğrafi ərazi); İstanbul və Ankara illəri – İstanbul və Ankara rayonları. Azərbaycan dilindəki il türkcədə yıl.

İlaç – dərman, dava, dərman preparatı; İlaç dolabı – dərman qutusu.

İlan – elan (İncə a uzun tələffüz olunur); Afışte, ilanda yazılı vakit gəlməmiş de olsa perde açılacaq deməkti.

İlerigelen – görkəmli, tanınmış, qabaqcıl; Toplumda ilerigelenlere saygı duyar, iləri gidenləri sevməzlər.

İlişik – 1. qoşma, əlavə; 2. yiyəlik hal; Mektubun ilişigində birkaç fotoğaf və belge vardı.

İlişmək – yanını qoymaq, kənardan oturmaq; Masanın bir parçası olmaqdan ziyadə rahatsızca ucuna ilişmiş gibi görünüyordu.

İlk – ibtidai; İlk okul – orta məktəbin I-V sinifləri. Küçük kardeşim ilkokul bire gidiyor.

İlkel – ibtidai, bəsit, primitiv, sadə. İlkel aşk isterim, aşkın en ilkel halini.

İmamevi – qadınlar həbsxanası; Ayşe geçen sene tutuklanmış, kasabadaki imamevine tıkanmıştı.

İribaş – çömçəquyruq (qurbağa); Göletin içi kurbağa ve iribaşlarla doluydu.

İşadamı – sahibkar, biznesmen, işə götürən; Bu işadamı, şimdikiye dek tanıdıklarımızdan oldukça farklı, iyi okutulmuş.

İşbirliyi – əməkdaşlıq; İki ülkenin Milli Eğitim Bakanlıkları arasında İşbirliyi Anlaşması imzalandı.

İşçi – fəhlə; Üslub fərqi nə diqqət etməli: Azərbaycan dilindəki işçi kəlməsi, ümumiyyətlə, müvafiq iş yerində haqqı ödənilməklə çalışan fiziki şəxs mənasında olub, həm fəhlə, həm də qulluqçu, məmur anlayışlarını ehtiva edir.

İşgüzar – 1. işbaz, fəndgir; 2. canfəşanlıq edən, gözəgirən; Azərbaycan dilindəki işgüzar türkcədə hamarat, çalışkan. Gazeteci Nazlı Ilıcak'a Sincan Hâkimi Osman Kaçmaz'a köşe yazısında 'işgüzar' dediği gerekçesiyle 11 ay 20 gün hapis cezası verildi.

İşgüzarlıq – 1. işbazlıq; 2. canfəşanlıq, gözəgirənlik; İşgüzarlıq etməne lüzum yok, senin kim olduğunu zaten bilmeyen yoktur.

İşlek – 1. gur, izdihamlı; 2. məhsuldar, səmərəli; İşlek ekler – məhsuldar şəkildələr. İki harp esnasında, burası kolay kazançların, vurgunculuğun en işlek merkezlerinden biriydi.

İşləmə – 1. naxış işləmə, hörmə; 2. emal; Her dokuma parça renkli işləmə ve oyalarla bezenmişti. Azərbaycan dilindəki işləmə türkcədə çalışma.

İşləmək – naxış salmaq, naxış vurmaq, bəzəmək; Para için işləmədiyini iddia eden bu fakir ihtiyar şüpheşiz sanatının âşığıydı. Azərbaycan dilindəki işləmək türkcədə çalışmaq.

İşləməli – naxışlı, krujevalı, hörgü işi; Başında işləməli bir eşarp vardı.

İşlənmiş – naxışla bəzədilmiş, naxışlanmış; Masa, dantel gibi işlənmiş oymalar, küçücük çekmeceler, gizli bölmelerle süslənmişti.

İşletmə – 1. müəssisə, obyekt. 2. istismar. İşletmə masrafları – (müəssisənin) istismar xərcləri. Aynı sene içinde lokomotif fabrikası işletmeye açılmıştır.

İşletmək – 1. istismar etmək; 2. birisi ilə əylənmək, zarafat etmək, rişxənd (istehza) etmək, məxsərəyə qoymaq, ələ salmaq; Fabrikayı işletmək inşa etmək kadar zordur. Sana yalan söylemişler, kandırmışlar, işletmişler seni.

İşte – 1. budur, bax budur!; 2. bəs belə!, beləcə; 3. məhz, elə özüdür ki, var! İşte bütün manzara budur!

İştirak – ortaqlıq, pay sahibiyi; İştirak halinde mülkiyyət – ictimai mülkiyyət; Holdingin iştiraklarının sayısı beşten fazladır.

İşveren – işə götürən, sahibkar; Fabrikaları, atölyeleri gezin, işçilerle, işverenlerle konuşun.

İt – tərbiyəsiz adam, yaramaz, əclaf; Dilimizdəki it kəlməsi ilə üslub fərqi var. Babaları da zaten itin biri. Azərbaycan dilindəki it (heyvan) türkcədə köpək.

İtme – itələmə, dürtmə; Bir ayağıyla koltukları itmeyi sürdürürken bir yandan da oğlunun beslenme çantasını hazırlıyordu. Azərbaycan dilindəki itmə türkcədə kayıp, kaybolma.

İtmək – 1. itələmək, dürtməkləmək; 2. rədd etmək; Motoru stop eden arabayı ittik. Cicianne boğmadan sevmeyi başarırdı, itmez, iğnelemezdi. Kapıdaki itiniz kelimesini görünce şaşırıldı. Azərbaycan dilindəki itmək türkcədə yitmək, kaybolmaq.

İzin – 1. məzuniyyət; 2. icazə; Azərbaycan Çalışma Mevzuatına göre işçilere verilen ödenişli senelik izin süresi, 21 takvim gününden az olamaz.

İzinli – 1. məzuniyyətdə olan, məzuniyyətə gedən; 2. icazəli; Ölebilsəydim, ölməyə izinli olsaydım, boynumda bir ip, ayaklarımı yerden kesmek şekliyle ve en korkunç iradeyle ölməyə kadar gidebilirdim.

J

Jurnal – 1. raport, məlumat, xəbər, çuğul; 2. xatirə dəftəri, gündəlik; Jurnal etmək – məlumat (xəbər) vermək, satmaq, çuğullamaq, danosbazlıq etmək. Onunla ilgili yetkililərinə ihtar yazısı yazmış, jurnal edərək kötülləmiş. Feride'nin jurnalı burada bitiyordu. Azərbaycan dilindəki jurnal türkcədə dərgi, rapor defteri.

Jurnalci – danosçu, xəbərçi, çuğulçu; Jurnalcilik etməklə yöneticilere yarınmak istediğini herkes biliyordu.

K

Kabak – 1. kəl, daz, keçəl; 2. kal, yetişməmiş; 3. balqabaq; Kabak adam – saç tökülmiş (dazbaş) kişi. Kel yanında kabak anılmaz. Saçı hızla dökülüyordu ve yakında kabak olacağından korkmaya başlamıştı. Azərbaycan dilindəki qabaq türkcədə ön, ileri

Kaban – 1. dik yoxuş, tərək; 2. yarım paltó, gödəkce; Sirtına kalçaya kadar inen bir kaban giymişti. Azərbaycan dilindəki qaban türkcədə yaban domuzu.

Kabartma – relyef, bəryef; Bir sanatkar eliyle alçıdan yapılmış, bembeyaz, tertemiz bir kabartma. Azərbaycan dilindəki kabartma (şisirtmə), türkcədə abartma, büyütmə.

Kabul – lehinə, qəbul (səsvərmə prosedurunda, antonimi: ret). Toplantıda on kişi kabul, iki kişi ret, bir kişi de çekimser oy kullandı.

Kaçak – 1. qaçaq, dezertir, fərari; 2. qaçaqmal, kontrabanda; 3. qeyri-qanuni; İstanbul'daki yapıların yüzde 70'i kaçak. Vapurda bir de kaçak Rus ailesi var. Azərbaycan dilindəki qaçaq türkcədə eşkiya.

Kaçakçılıq – qaçaqmalçılıq, kontrabandaçılıq; Kaçakçılıq ediyormuş, çok para vurmuş.

Kaçış – 1. bir şeydən (yerdən) qaçma, aralanma, uzaqlaşma; 2. qorpmə, aralanma; Üslub fərqi nə diqqət etməli. Yüki ağırlaştıqça şarabı bir kaçış olarak görüyor olmalıydı. Azərbaycan dilindəki qaçış (idmanda) türkcədə koşu.

Kaçmaq – uzaqlaşmaq, qaçmaq; Bir tehlike sezdiğin anda hemen eve kaçarsın. Dilimizdəki qaçmaq mənası ilə tam üst-üstə düşmür, idman termini kimi leksik-semantik fərqi diqqət etməli: idman yarışında yüz metr məsafəni qaçmaq – yüz metrəyi koşmaq.

Kadınbudu – kotlet növü; Lakantada kadınbudu ile karnımızı doyurduk. Kadınbudu köftenin en büyük özelliği içindeki pirinçtir.

Kadro – 1. ştat, ştat cədvəli, şəxsi heyət; 2. vakansiya; Şirkətimizin tüm kadrosu doludur ve yeni elemana ihtiyacımız yoktur.

Kafa – baş, qafa; kafa (yı) çekmek – spirtli içki içmək; Onun hakkında her şeyi biliyordu: kafayı kimlerle çektiğini, nelere kederlendiğini, karısına olan aşkını.

Kağıt – kart; Birkaç el kağıt oynadık, sonra uyuduk.

Kahpe – 1. xain, xəyanətkar, namərd, vəfasız; 2. fahişə, əxlaqsız qadın; Üslub fərqi nə diqqət etməli. Bu kahpe dünyadan kim doydun ki, sen de doyasın.

Davamı gələn sayımızda

Yalançı ekvivalentlər lüğəti

Azərbaycan əsilli görkəmli türk yazıçısı, siyasətçi və dövlət xadimi Səməd Ağaoğlu (1909-1982) çağdaş Türkiyədə memuar ədəbiyyatının aparıcı nümayəndələrindən biri kimi tanınır. Onun oxuculara təqdim olunan "Atamın dostları" kitabında atası, XX əsrin ilk onilliklərində Azərbaycanın və Türkiyənin fikir həyatında müstəsna xidmətləri olmuş Əhməd Ağaoğlu (1869-1939) ilə türkçülük hərəkatında, sənət və siyasət aləmində, yeni Türkiyənin qurulması uğrunda mübarizədə çiyin-çiyinə addımlayan bir sıra şəxsiyyətlərin portretləri yaradılıb. Müəllifin əsasən ad çəkmədən son dərəcə səciyyəvi cizgilərlə rəsm etdiyi bu portretlər həmin şəxslərin, eləcə də Əhməd Ağaoğlunun həyatının, mübarizə və ideallarının bir sıra xüsusiyyət və keyfiyyətlərini aşkara çıxarır.

Səməd AĞAOĞLU

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Yeni köçdüyümüz yer böyük bağça içərisində, iri, geniş, işıqlı otaqları olan rahat bir ev idi. Uşaqlığımızın, ailəmizin ən iztirablı illərinin burada keçməsi, görünür, tələməyə yazılıbmış. İndi Fateh məhəlləsinin sol tərəfində, Aksaraya ənənə yolun üzərindəki yaşillıq ərazi həmin o dediyim bağçadır. Firsət düşdükcə ora gedirəm, bir skamyada oturub, o keçmiş illəri xatırlayıram.

Birinci Dünya müharibəsi Osmanlı üçün məğlubiyyətlə bitmiş, İttihad və Tərəqqi hökuməti iş başından çəkilmişdi. Firqənin rəhbərləri məmləkəti buraxıb getmişdilər. Atam isə hələ Azərbaycandan geri dönməmişdi. Anam "Gələ-gəlməz onu da yaxalayacaqlar" - deyir, yaxınlaşdıqlarım fələkətli günlərin ağırlığını hissələri, duyğuları ilə dərək edirdi. Nəhayət, atam qayıtdı. Lakin elə gəldiyinin ertəsi günü şiddətli sətəlcəmdən yorğan-döşəyə düşdü. Üç-dörd gün sonra, bir gecəyarısı evimizin bağçası polislərlə doldu. Zəif bədənlə, ucaboylu, tərbiiyəli adam olan polis komissarı "Bu gecə evinizə oğru gələcəyi haqqında xəbər aldığ, mühafizə üçün gəldik" - dedi. Anam ona oturmaq üçün kürsü göstərdi və həzin təbəssümlə "Xeyr, oğlum, siz ərimi tutmağa gəldiniz. Amma indi xəstədir, apara bilmirsiniz. Bunu özünü də başa düşürsünüz, hər ehtimala qarşı, birdən qaçar düşüncəsi ilə buradasınız". Komissar başını sinəsinə əydi, "Xanım, mən buyruq quluyam" - deyib susdu. Bu vəziyyət günlərlə davam etdi. Sonda hökumətin göndərdiyi həkim xəstənin yataqdan qalxmasına izin verəndən sonra atamı həbs edib, Bəkirağa bölüyünə apardılar.

Hərbi məhkəmələr quruldu. Həbs olunan ittihadçıların mühakiməsi başlandı. Hər kəs kimə hansı cəzanın veriləcəyi ilə maraqlanırdı. Yalnız anam "Heç birinə cəza verməyəcəklər, - deyirdi. - Onları ingilislərə təslim edəcəklər". Bu fikrini həbsxanada söyləyəyəndə atam özündən çıxdı. "Belə şey ömründə ola bilməz! Bir dövlət öz təbəəsi-ni başqa dövlətə, hələ üstəlik də düşməne təslim edə bilməz" - deyər bağırardı. Lakin heyhat! Atam aldandı, anam isə haqlı idi. Bir gün anam mətbəxdə Bəkirağa bölüyünə, atama aparmaq üçün yemək hazırlayırdı. Mən küçə qarısının

qabağında dayanmışdım. Tibb məktəbinin tələbəsi olan tanış bir gəncin təlaşla evimizə yaxınlaşdığını gördüm. Anamı soruşdu. Mətbəxdə olduğunu dedim. Qaçaraq yanına getdi, "Xanım əfəndi, aparırlar!" - deyər qışqırdı. Anam, əslində çoxdan təxmin etdiyi və gözlədiyi xəbər qarşısında özünü itirmədi. Tez hamımızı bir yerə topladı. Əvvəlcə Bəkirağa bölüyünə gətdik. Amma məhbusların Ərəbyan karvansarasına aparıldıqlarını söylədilər. Dərhal ora qaçdıq. Nəhayət, Qız qülləsinin yaxınlığında rəngi tökülmiş köhnə yük qarşısında yanına sıra ilə düzülən qayıqların arasına keçdik. Gəmi təxminən əlli metrlik bir məsafədə dayanmışdı. Hər tərəfdən silahlı ingilis əsgərləri ilə dolu mühərrikli qayıqlarla əhatə olunmuşdu.

Atam göyərəninin dəmir barmaqlıqlarına söykənib bizə baxırdı. Yanında Ziya Göyölp dayanmışdı. Hər tərəfdən səs-küy eşidilirdi. İndi həmin anda nə danışdığımızı, hansı hərəkəti etdiyimizi xatırlamıram. Yalnız mərhum qardaşım Əbdürrəhmanın birdən-birə qayıqın içərisində ayağa qalxdığını görür, ürəyinin və səsinin bütün gücü ilə "Yaşasın ittihadçılar!" - bağırıldığını eşidirəm...

Atam Azərbaycandan dönərkən Kerenski hökumətinin¹ tədavülə buraxdığı kağız pullar gətirmişdi. O ara Kerenski tərəfdarları bolşevikləri hər tərəfdə əzir, kommunist inqilabı məğlubiyyətə uğrayırdı. Onların qazandıqları zəfərlərlə birlikdə pullarının da dəyəri durmadan artırdı. Anam yenə bir gün Bəkirağa bölüyündə "Əhməd,- dedi,- Kerenski məğlub olacaq, bolşeviklər savaşı udacaqlar.

Məndən Əsəd Paşaya - göz həkimi Əsəd Paşaya və Ziya bəyə - Ziya Göyölpa salam söylə. Xanımları yaxşıdır. Görüşürük. Üzündən və gözlərindən öpürəm. Başqa nə yazım?"

"20 oktyabr 1920-ci il
Əhmədcan!

Şükür olsun Allaha, səndən bu yaxında məktub aldım. ...xanım bu günlərdə Parisə gedir. Sənin haqqında çox danışdım. Görək nə olur? Lakin bizə Allahdan başqa kömək, yardım yoxdur. Hər kəs öz kefindədir. Biz pərişan olduq. Böyük adamların hamısını tutublar, çox adam qaçıb. Hüseyin bəy əmim oradadır² və salamatdır. Oranın işləri çox pərişandır. Dünyanın hər yerini atəş bürüyüb, hər yer yanır.

Atamın dostları

"Malta, Poliversta, 28 fevral 1920-ci il

Əzizim Sitarə və Humay!

Dünən 4 fevral tarixli məktubunuzu aldım. Təəssüf ki, məktubları bizə gec verməyə başlayıblar. Lakin, Sitarəcan, elə ümid edirəm ki, artıq qovuşmaq dövrü başlanır. İndi Londonda düşmənlərlə bizimkilər arasında müzakirələr davam edir. Bu dəfə müzakirələrin ciddi zəmin üzərində aparıldığı və onun ilk sənədlərindən məmləkətlə birlikdə bizim də qurtulacağımıza ümidlər görünməkdədir. Anadolunun namuslu və şərəfli mücadiləsi öz nəticələrini verməkdədir və mən millətimin sayəsində xilas olmağı başqalarının lütf və inayətilə qurtulmaqdan, əlbəttə, üstün tuturam. Bu xüsusda dair burada aldığımız mövcud məlumat məsələnin sonunun yaxınlaşdığına ümid verir. Topçubaşovun ünvanını yazmısınız. Ona məktub göndərməkdən vaz keçdim. Əbəz yerə minnətdar olmaq istəmirəm. Hər kəsi tanıdıq, öyrəndik. Getsinlər, zövq və səfəllərini sürsünlər³. Süreyyanın ilk qazancından şirni yemək, bilir-sənmi mənə necə ləzzət elədi! Həmin şəkəri aldığım vaxt ömrümün ən bəxtiyar dəqiqəsi idi. Övladlarımızın belə ciddi, mətin və xeyirxah olmaları, əlbəttə ki, səni də məmnun və bəxtiyar etmişdir. Allah hamısını istəklərinə yetirsin..."

¹ Rusiyada Fevral və Oktyabr inqilabları arasında, 1917-ci il martın 2(15) də oktyabrın 25 (7 noyabr) ali icraedici, sərəncamverici və qanunverici orqan kimi fəaliyyət göstərən Müvəqqəti hökumət və onun başçısı A.F.Kerenski (1881-1970) nəzərdə tutulur.

² Söhbət 1920-ci il aprelin 28-də Azərbaycanda milli hakimiyyətin devrilməsindən və bolşevik rejiminin qurulmasından gedir. Əhməd bəyin əmisi Hüseyin bəy Ağayev bir neçə ildən sonra İstanbulla gəlməyə müvəffəq olmuşdu.

³ Təbii ki, məhbəs həyatı yaşayan və güclü psixoloji təzyiqlə altında olan Əhməd Ağaoğlu özünün bu iddiasında haqlı deyildi. Hələ 1905-ci ildə "Həyat" qəzetinin nəşri zamanı onunla qəzetin nəşri Ə.Topçubaşov arasında meydana çıxan fikir itiləfləri münasibətlərində soyuqluğa gətirib çıxarmışdı. Bu soyuq münasibət sonrakı illərdə də daha çox Əhməd bəy tərəfindən davam etdirilmişdi. İstanbulla gəldikdən az sonra həbs edilməsi və nümayəndə heyətinin tərkibində Parisə gedə bilməməsi də gərginliyi artıran səbəblərdən biri olmuşdu. Əhməd bəyə elə gəlirdi ki, Ə.Topçubaşov nümayəndə heyətinin rəhbəri kimi onun həbsdən azad olunması və Parisə gəlməsi üçün kifayət qədər səy göstərmir. 1920-ci illərin ortalarında Ə.Topçubaşov Parisdən hər ikisinin ümumi dostu Əli bəy Hüseyinzadəyə göndərdiyi məktub vasitəsi ilə aralarında illər boyu davam edən soyuqluq və gərginliyi aradan qaldırmaq istəsə də, buna müvəffəq ola bilməmişdi.

Davamı gələn sayımızda

Tərcümə edən:
Vilayət QULİYEV, professor

Orta əsrlər Azərbaycanında elm adamlarının – alim, filosof və mütəfəkkirlərin mühacir həyatı yaşaması adi hallardan sayılırdı. Hətta idrakın labirintli yollarını, təfəkkürün çoxqatlı divarlarını aşıb kamilləşən alimin Vətəndə qalması faktı şübhə mənbəyinə çevrilirdi. Təbii ki, əgər alim saraya mənsub idisə, onun Vətəninə tərki edib qürbət ellərə sığınmasına qəti gərəklə qalmırdı. Belə ki, saray alimləri digər alimlərdən fərqli olaraq, daha yaxşı sosial təminatla və hörmətə malik idilər. Atabəylər, Ağqoyunlular, Səfəvilər, Şirvanşahlar kimi dövlətlərin saraylarında alimlərə hər zaman xüsusi rəğbət bəslənib. Orta əsrlərdə Azərbaycan elm adamlarının qürbətə getmələrinin bir neçə səbəbi var idi ki, bunlardan birincisi, təbii ki, yaşadığı dövrdə mütləq hakim olan hökmdarların idarə rejimi ilə barışa bilməmələri idi və bu cərgəyə daxil olan alimlər özlərini edam kötüyündən xilas etmək üçün yad ellərə üz tuturdular.

İkinci qrup yaşadığı coğrafiyanın elmi potensialına qane olmayıb, daha çox biliyə sahiblənmək üçün Vətəni tərki edənler idi. Onlar daha çox dövrün elm mərkəzi olan şəhərlərə – Şam, Nişapur, Bağdad, Səmərqəndə üz tuturdular. Üçüncü qrup mühacir alimlər isə hökmdarların təzyiqlə öz yurd-yuvalarından didərgin salınanlar idi. Məsələn, Əmir Teymur Azərbaycana yürüşdən sonra (eləcə də, işğal etdiyi başqa ərazilərdən) yerli alim və sənətkarların Səmərqəndə aparılmasını əmr etmişdi. Bu əmrdən sonra həmin ölkələrin qaçmaqları, düşünən beyni sayılan alim-sənətkarların gedişi böyük boşluğa səbəb olurdu.

Çin elminin memarı

Elə alimlər olub ki, onlar getdikləri ölkədə Azərbaycanda mövcud olan elmi ənənələrdən faydalanıb və bununla da, həmin ölkənin intellektual rifahına töhfə veriblər. Məsələn, Cəmaləddin Buxari adlı alim başqa mühacir elm xadimlərindən fərqli olaraq, yaxın coğrafiyada deyil, ta uzaq Çində elmin inkişafına təsir göstərmiş. O zaman Fao Mun Çi və bir sıra başqa Çin alimləri Marağa rəsədxanasında astronomiya elmini öyrənir və burada ixtisaslarını artırırdılar. Fao Mun Çi və Cəmaləddin Buxari Marağa rəsədxanasında bir müddət işləyəndən sonra rəsədxananın layihəsinin özləri ilə götürüb Pekinə qayıtmışdılar. Yalnız bundan sonra Pekində rəsədxananın tikilməsi mümkün oldu.

XIII-XIV əsrlərdən etibarən Azərbaycanda elm daha da inkişaf etməyə başladı. Azərbaycanın əlverişli coğrafi mövqedə olması, karvan yollarının qovşağında yerləşməsi burada elm və mədəniyyəti başqa ölkələrə nisbətən, bir pillə irəli aparmışdı. Bu dövrdə müxtəlif elm sahələrində bir sıra görkəmli şəxsiyyətlər yetişdi, riyaziyyatçı Übeyd Təbrizinin "Risalat ül-hesab", Nəcməddin Əhməd Naxçıvaninin İbn Sina'nın tibb və fəlsəfə üzrə əsərlərinə şərh və haşiyələri, Nəmvər Təbrizinin "Ən mühüm dərmanlar" əsəri bütün Şərqi yayıldı. Şərqi məşhur elm ocaqları və mədrəsələrində adlarını çəkdiyimiz alimlərin əsərlərindən istifadə edildi. Həmçinin Azərbaycanın və ümumiyyətlə, müsəlman Şərqi'nin ən görkəmli əzəclərindən biri İbn Kəbir təxəllüsü ilə məşhurlaşmış Yusif İbn İsmayıl Xoynun 1311 ildə yazdığı "Cəmey-i Bağdadi" ("Bağdad toplusu") bütün Şərqi'də dərmanşünaslıq üzrə ən mükəmməl əsər sayılırdı.

Bu dövrdə Azərbaycanın təkcə cənubunda 67 xəstəxana vardı və orada tibb elmləri üzrə peşəkar mütəxəssislər çalışırdılar. XIV əsrin əvvəllərində Təbrizdə "Dar üş-Şəfa" adlı elmi mərkəz təşkil edilmişdi ki, buranın yetişdirdiyi alimlər sonralar ayrı-ayrı Şərqi ölkələrinin göz bəbəyinə çevrildilər.

Qəti əminliklə deyə bilərik ki, orta əsrlərdə inkişaf etmiş Şərqi elmi mühacirət həyatı yaşayan Azərbaycan alimlərinə minnətdar olmalıdır.

"Bir qəribin şikayəti"

Orta əsrlərdə mühacir həyatı yaşamış alimlərimizi saydıqca bitməz. Amma onlardan ən nakam taleni yaşamış bir şəxs barəsində danışmaq istərdik.

Yarımbaşlıqda qeyd etdiyimiz "Bir qəribin şikayəti" əsəri həmin bu nakam filosofun – Eynəliqüzat Miyanəçinin qələminin məhsuludur. O, panteist dünyagörüşünə görə çox gənc yaşlarından din xadimləri tərəfindən təqib olunurdu. Gənc filosofun "xeyir" və "şər" anlayışı, onların dialektik əlaqəsi, Mütləq Varlıq haqqında düşüncələri düzgün qəbul edilmirdi. Nəticədə, din xadimləri onun barəsində ölüm fitvası verirdilər. Bəzi mənbələrdə alimin bu səbəbdən Bağdada getdiyi, bəzilərinə isə həbs olunaraq həmin şəhərə aparıldığı deyilir. Bu barədə Miyanəçinin müasirlərindən birinin qeydləri çox maraqlıdır:

"O, 1128-ci ildə həbs olunur və Bağdada göndərilir. Onun müasiri İmadəddin İsfahani yazırdı ki, Əbülqasim Dərgəzani Miyanəçini həbsə aldı, öz zülmündə tələsdə, hökmündə insafsızlıq etdi.

Miyanəçi zindanda ikən yazdığı "Şəkva əl Qərib" (Bir qəribin şikayəti) əsərində acılar dolu həyatından danışır. O, doğma elindən-obasından uzaq düşdüyünə görə iztirab keçirir, yuxusuz qalır, həsrətə dözə bilməyib göz yaşlarını axıdır. Əsərdə belə cümlə diqqəti çəkir: "Vətən sevgisi imandır, gizli deyildir ki, Vətən sevgisi insan fitrətindən doğur".

Qeydlərdən də göründüyü kimi, qürbətdə qalan alim üçün öz vətənidən uzaq düşmək nə də-rəcədə çətin olub. "Bir qəribin şikayəti" əsəri orta əsrlərdə mühacir ömrü yaşamış bütün alimlərimizin ümumi dərdinin təəcəssümüdür. Eynəliqüzat Miyanəçinin qürbət həyatı başqa alimlərimiz kimi uzun sürmür. O, bir müddətdən sonra Həmədana qayıdır. Cəmi bir il sonra - 1131-ci ildə 33 yaşında dərs dediyi mədrəsədə edam edilir.

Elm naminə qürbət

Elm naminə həm vətənidən, həm də ailəsindən məhrum olan Xətib Təbrizi (XI əsr-E.N.) biliyini artırmaq üçün Şərqi şəhərlərini bir-bir gəzdi. Son mənzili isə Bağdad oldu. Təbrizdə yüksək nüfuz sahibi olaraq, dilçi alim, xəttat, nəqqaş kimi məşhurlaşan Xətib hər şeydən-qazandıqı ad-sandan, ailəsindən, zəngin kitabxanasından əl çəkərək ağırlı-acılı elm yoluna çıxdı. Ölənə qədər Vətənə qayıtmadı. Amma hər zaman Vətən həsrəti çəkdi. Onun qürbət xiffətini aşıyağdakı hekayətdə daha yaxşı hiss etmək olar:

"Ərəb şəhəri olan Nümanda məscidlərin birində Xətib Təbrizi öz qonşusu ilə rastlaşır. İki il ərzində öz Vətənidən heç kəsi görməmişdi. Birdən namaz qılmaq üçün içəri girənlərin arasında həmin qonşunu görür. Sevindən halı dəyişir. Müəllimi Xətibdən nə baş verdiyini soruşur. Xətibin cavabı müəllimini təsirləndirir:

- İki ildir öz Vətənimdən heç kimlə rastlaşmamışam. İndi bir qonşumu gördüm.

- Get, bir az onunla söhbət elə.
- Bəlkə, dərsimi bitirirəm, sonra?
- Dur, mən səni gözləyəyəm!

Xətib ayağa qalxıb, qonşusu ilə görüşür. Bir-birilərlə ana dilində söhbət edirlər. Müəllim də sən demə, bu söhbəti uzaqdan dinləyirmiş. Xətib qonşusu ilə sağollaşandan sonra ərəb müəllimi ona nə dilində danışdıqlarını soruşur. Xətib "danışdığımız dil ana dilim – Azərbaycan dilidir" deyəndən sonra, müəllim fikrə gedir. Qısa fasilədən sonra deyir ki, mən bu dili heç vaxt eşitməmişdim. Amma çox səlis, ahəngdar və gözəl diliniz var. Müəllim bu sözlərindən sonra tələbəsinin gözlərindən yaş gilləndiyini görür.

Ömrünü Bağdadda başa vuran Xətib demək olar ki, bütün Şərqi gəzib dolandı. Oxumaq həvəsi onu ilk olaraq Vətəndən Suriyaya çəkib aparır. Xətib burada tanınmış ərəb alimlərindən ilahiyyat, leksikoqrafiya və poetika dərsləri alır. 1064-cü ildə Xətib Dəməşqə gəlir və burada onun tanınmış tarixçi Xətib Bağdadi ilə dostluğu başlayır. Bağdadi onun üçün yalnız yaxşı müəllim və səmimi dost deyil, həm də zəngin bir hami olur.

Daha sonra Misirə yola düşən Təbrizi orada saray alimi Tahir ibn Babaşazdan ərəb qrammatikasını öyrənir. 1067-ci il sentyabrın 22-də Şərqi'nin mədəni həyatında əlamətdar hadisə baş verir. Bağdadda türk-Səlcuq hakimlərinin vəsaiti hesabına məşhur vəzir Nizamülmülkün şərifinə "Nizamiyyə" adlandırılan və sonralar bütün Şərqi'də şöhrət tapan mədrəsə açılır. Burada tarix, ədəbiyyatşünaslıq, dilçilik, astronomiya, riyaziyyat və bir çox başqa dünyəvi elmlər də tədris olunurdu. Buna görə də həmin universitet ən müxtəlif elmlərin inkişafında mühüm rol oynayırdı. Həmin mədrəsəyə müəllimləri Səlcuq hakimləri özləri seçirdilər. Xətib Təbrizi "Nizamiyyə" mədrəsəsinin açılış günündən ömrünün sonuna qədər, təxminən 40 il burada filologiyasını tədris edir və mədrəsədəki məşhur kitabxananın təşkilatçısı və rəhbəri olur.

1109-cu ilin yanvarın 3-də, bazar günü böyük alimin ürəyi dayanır və Xətib Təbrizi Bağdadın "Bab Abraz" qəbiristanlığında dəfn olunur.

Elmin NURİ

Orta əsrlərdə mühacirət etmiş alimlərimizin taleyi

Azərbaycan - Şərqi'nin elm mərkəzi

Cəfər Cabbarlı Mirzə Fətəli Axundovun «Hacı Qara» komediyasına olduğu kimi, «Ölülər»ə də yaradıcı yanaşmış, əsərə əlavə epizodlar və obrazlar daxil etmiş, onları əsas tənqid hədəfləri seçmişdir. Bu əlavələr öz komik ovqatı ilə əsərə xələl gətirmir, əksinə, süjet xəttini qüvvətləndirir. Məsələn «İsfahan lotusu», Şeyx Nəsrullahın limanda qarşılıb eşşək üstündə Hacı Həsənin evinə gətirilməsi belə səhnələrdəndir. Dramaturq bu cür tapıntıları ilə «özünü kino sənətinin incəliklərinə bələd olan sənətkar kimi göstərə bilmişdir». C.Cabbarlıın bu illərdə kino ilə yanaşı, teatrdə da yorulmadan çalışırdı. O, dramaturq, ədəbi hissə müdiri, quruluşçu-rejissor kimi axtarışlar aparır, səhnəyə daha gözəl əsərlərin çıxması üçün əlindən gələni edirdi. Həmin illərdə ədib yazırdı: «... «Səfa»nın ancaq dördüncü pərdəsi qalıb... Bu yandan da Qliyer gəlib, Nar-kompros (Xalq Maarif Komissarlığı) gəlib deyir, gərək üç həftəyə «Şahsənəm»i qurtarasan. Bu yandan da Şillərin «Qaçaq»ı, o yandan da «Əfqanıstan»... Dram teatrında «1905-ci ildə»ni yeni quruluşda verməliyəm. Rus teatrında «1905-ci ildə» gedir... Operada deyirlər, gərək «Səfa»nın quruluşunu verəsən. Bizim teatrdə da «Otello»nu təzələmək boy-numda qalmışdır... O birilərindən də bir cür ilə boyun qaçırmışam. «Od gəlini»ni də gərək... mən işləyəm...».

(Əvvəli ötən sayımızda)

Teatr işlərindən başı açıldıqdan sonra kinoya qayıdan C.Cabbarlı «Almas» pyesinin motivləri əsasında eyniadlı ssenari üzərində işə başladı. O, «Almas» ssenarisinin yazılması səbəbləri, məqaləsində «...son illərdə pedtexnikumu və ya başqa tədris kurslarını qurtaran qızların işləmək üçün kəndlərə getməkdən boyun qaçırmasının «Almas»ı kino dilinə çevirmək fikri doğurduğunu» qeyd edir. 1934-cü ilin əvvəllərində ədəbi ssenarini bitirən C.Cabbarlı filmin rejissor ssenarisi üzərində işləməyə başlamış, nəhayət, lentin quruluşunu öz boynuna götürməyi qət etmişdi. Onun kinoya dərin bələdliyi, fitri istedadı və qazandı-ğı təcrübə buna əsas verirdi.

«Almas» filmi 1934-cü ilin ikinci yarısının planına salınmışdı. C.Cabbarlı ikinci rejissor Q.Braginski-ni, quruluşçu-oreator İ.Frolovu, quruluşçu-rəssam kimi isə V.Adeni dəvət etmişdi.

Filmin baş obrazına İzzət Oruc-zadə, əsas rollara isə Mirzəağa Əliyev, İsmayıl Hidayət-zadə, Rza Təhmasib, Xeyri Əmirzadə, Ələsgər Ələkbərov, Hökumə Qurbanova, Ələkbər Hüseyn-zadə, Əzizə Məmmədova, P.Tanaillidi, Əli Qurbanov, Əlisəttar Məlikov* təsdiq olunmuşdular. C.Cabbarlı ikinci rejissor, operator və rəssamla birgə natura çəkilişləri aparmaq üçün seçdiyi yerə – Şamaxı rayonunun Dədəgünəş kəndinə getmiş, ssenaridəki epizodlara münasib təbii mənzərələr seçmiş, rast gəldiyi maraqlı, xırda detalları əsərə əlavə etmişdi.

C.Cabbarlıın «kinopovest» adlandırdığı librettoda 1930-cu ildə dağlar arasında itib qalmış Sarıtorpaq kəndinə gələn Almas Əliyeva adlı gənc müəlliminin burada köhnəliyə, mövhumatçılı-ğa və fanatizmə qarşı mübarizəsi əks olunub. Təbii ki, bu mövzu kənddə kollektivləşmə siyasətini həyata keçirməyə başlamış siyasi-ideoloji rəhbərliyin xəttinə uyğun idi. C.Cabbarlıın təqdimatında gənc ziyalı qız qara qüvvələrə qarşı mübarizədə qalib çıxır, yeni idealların qarşısına çevrilir.

1934-cü ilin son ayında çəkiliş qrupunun üzvlərilə aktyor sınaqları aparən C.Cabbarlı dekabrın 31-də studiyanın pavyonunda ürək tutmasından vəfat etdi. Böyük ədib, teatr xadimi, ssenariçi, rejissorun yaradıcılıq planları yarımçıq qaldı.

«Almas» filminin çəkilişi bir il təxirə salınsa da, 1935-ci ilin fevral ayında A.Quliyev və Q.Braginski-nin quruluşu ilə yenidən istehsalata buraxıldı. Ssenarisi C.Cabbarlı tərəfindən tamamilə hazır edilmiş lentin bədii rəhbəri kimi, rejissor N.Şengelaya dəvət olunmuşdu. Filmdə bütünlüklə C.Cabbarlıın seçdiyi aktyorlar çəkilməmiş, yalnız ikinci operator kimi, Ə.İsmaylov qrupa daxil edilmişdi. 1936-cı il dekabrın 25-də ekranlara çıxan «Almas» lenti C.Cabbarlıın əziz xatirəsinə həsr edildi və ədibin vəfatının ikinci ildönümünü günündə göstərildi. Filmin ilk variantı səssiz olsa da, titrlərdə bəstəkarlar Niyazi və Z.Hacıbəyovun, səs operatoru İ.Ozerski-nin adları yazılmışdır. Sonralar bu e k r a n əsərinin səsli variantı da ekranlara çıxdı.

Film tamamilə C.Cabbarlıın rejissor görümünə uyğun çəkilməmişdi. Hətta ikinci operator Ə.İsmaylovun qeyd etdiyi kimi, naturanı ədibin özünün seçdiyi Şamaxı rayonunun Dədəgünəş kəndində lentə alınırdı: «Azərkinonun işçiləri öz sevimli yoldaşları və dostları əziz Cəfərin başladığı işi sərəflər yerinə yetirdilər».

«Almas» Azərbaycan sovet bədii kinosunun 20-30-cu illər nümunələri arasında ən diqqətə layiq ekran əsərlərindən biri kimi qəbul olunur.

C.Cabbarlıın xatirəsinə uca tutan Azərbaycan kinematografçıları elə vəfatının ilk günlərindənə onun adına layiq olmağa çalışırdılar. 1935-ci ilin əvvəllərində Azərbaycan Dövlət Kino-fabrikində «fabrikin dəyərli rejissorlarından olan Cəfər Cabbarlıın xatirəni əbədiləşdirmək üçün onun adına zərbəçi briqada» təşkil edilmişdi. Həmin briqada M.Mikayılovun rejissorluğu altında «Altıncı hissə» filmi çəkirdi. Mətbuat «Almas» lentinin çəkilişini daim diqqət mərkəzində saxlayır, işlərin gedişi barədə tez-tez məlumatlar dərc edirdi. Bu xəbərlərdə «rejissorların pavyon çəkilişlərinə başladıkları, mayın 15-də filmi çəkən qrupun Ağdam rayonuna natura çəkməyə gedəcəyi, filmi «Sevil», «Gilan qızı» lentlərini çəkən məşhur operator Frolovun çəkdiyi, baş rolda «Sevil» filminin qəhrəmanı olan ilk türk kino aktrisası İzzət Orucovanın oynadığı, ayın 19-da «Azdövki-nosənəyə»nin ekspedisiyasının Şamaxıya getdiyi xəbər verirdi. «Azər-film»in direktoru İ.Dubinski «yaradıcı kollektiv qarşısında Cəfər Cabbarlıın xatirəsinə layiq əsər yarada biləcək qədər yaxşı işləmək vəzifəsi durduğunu, qrupun hər bir işçisinin bu məsuliyyəti başa düşdüyünü,

«Azər-film» kollektivinin lenti Cəfər Cabbarlıın xatirəsinə həsr etdiyini söyləyirdi. C.Cabbarlıın vəfatının ikinci ildönümü ilə əlaqədar keçirilən tədbirlərdə «Almas» lentinin nümayişi də əsas yer tuturdu.

Azərbaycan sovet kinosunun səssiz dövrü C.Cabbarlıın adı ilə sıx bağlıdır. O, milli kadrların ekran sənətinə cəlb olunması üçün yorulmadan çalışıb. «Azərkinonun» qüsur cəhətləri» adlı məqaləsində qeyd edirdi ki, «Azərbaycan kinosu yalnız «Sona» («Hacı Qara») filmində sırf türk aktyorlarından ibarət bir qrupun çalışmasına şahid olub. Lakin bu qrupda da baş qadın rolunu gəlmə aktrisa oynayırdı. Bu gün səhnəmiz belə aktrisa cəhətdən korluq çəkir». Ədib «Sevil» filmində çəkilməyə elan üzrə gəlmiş 180 qadının «bir-ciyinin belə türk qadını olmadığını», hətta «yarıtürk qadınuna bənzər tiplərin» tapılmadığını, «kino işçilərinin küçə-küçə, qarı-qarı düşüb gəzdik-lərini» ürək ağrısı ilə qeyd edirdi. O, İzzət Orucovanı çox böyük çətinlik-lərdən sonra çəkiliş meydançasına gətirə bilmişdi. İzzət xanım sonralar yazırdı: «C.Cabbarlı dəfələrlə evimizə gələr, saatlarla valideynlərimlə söhbət edirdi. O, atəşin söhbətlərində kino aləmindən məhəbbətlə danışırdı... Mən kinoda çəkilmək istəyirdim, ancaq qohum-qardaşımdan, xüsusilə atamdan çəkinirdim».

C.Cabbarlı kino sahəsində sağ-lam repertuar təşkil olunmasına çalışır, bayağı ssenarilərin çəkilməsinə qarşı mübarizə aparırdı. O, «Hara gedir Azərkinon?» məqaləsində istehsalı yenidən başa çatmış «Gilan qızı» filminin səthi və baya-ğı olduğunu, film yaradılmasını ki-nematografiya məktəbini yenidən bi-tirmiş adamlara tapşırılmasını» ön plana çəkir, tələb edirdi ki, «Azər-kinonun» öz kadrlarına inamsızlıqdan birdəfəlik əl çəkməlidir... Azər-baycan kinosunun simasını yalnız milli kadrların iştirakı təyin edə bilər».

C.Cabbarlı «kinonun spesifik xü-susiyyətlərinə müraciət etməklə aktyor imkanlarının genişlənməsinə, aktyorluq üçün yaradıcılıq meydanı-nın böyüməsinə» çalışırdı. O, obraz-ları təsvirində canlandırır, onun üçün maraqlı vəziyyətlər, milli ştri-xlər tapırdı. Dramaturq təcrübəli ekran ustalarının məsləhətlərinə qulaq asır, öz yaradıcılığı üçün faydalı olan cə-hətləri qəbul edirdi. «Sevil» filminin çəkilişi zamanı Bakıda olan görkəm-li ekran ustası V.Pudovkin çəkilməmiş materiala baxmış, bir sıra məsləhətlər vermişdi. C.Cabbarlı pyesin məzmununu ona danışmış, süjet Pudovkinin çox xoşuna gəlmişdi.

C.Cabbarlı Azərbaycan kinosun-da millilik axtarışlarını A.M.Şərif-zadə ilə çiyin-çiyinə aparən sənət-kardır. Azərbaycan kino sənətinin – kinodramaturgiyanın, rejissor-luğun, aktyor ifasının formalaş-masında böyük ədibin xüsusi ro-lu olub, Teatr və kino sahəsindəki xidmətlərinə görə, böyük sənətçi 1933-cü ildə «Azərbaycan SSR Əməkdar incəsənət xadimi» fəxri adına layiq görüldü. Sonralar onun kino yaradıcılığı kinoşünaslar N.Sadıqov, M.Rzayeva, R.Heydər tərəfindən araşdırılmış, haqqın-da «Cəfər Cabbarlı» (rej. H.İsmay-ılov), «Səhnə təacüssümləri» (rej. O.Mirqasımov), «Ölməz bahar kimi» (rej. C.Zeynalov) sənədli filmləri çəkilməmişdir. «Azər-baycanfilm» kinostudiyası 1960-cı ildən C.Cabbarlıın adını daşıyır.

N.ƏBDÜLRƏHMANLI

Cəfər Cabbarlı və ekran sənəti

Kamran NƏZİRLİ

Mən ilk dəfə öz kölgəmdən qorxmışam, ağ kölgəmdən, beş yaşım olanda. Elə, bəlkə, həyatda ilk qorxduğum şey də kölgə olub. Əlbəttə, o zamanlar qorxduğum daha çox şeylər vardı, indi yadıma sala bilmirəm; bircə o anı yaxşı xatırlayıram - ağ kölgəmdən qorxduğum anı. Bizim bağça uşaqları da kölgədən qorxurdular. Bunun səbəbini bilmirdim. Lakin yaşa dolduqca yavaş-yavaş anlamağa başladım ki, əslində heç kim öz kölgəsindən qorxmur; kölgə yeganə mifoloji personajdır ki, xəbərsizdi, silahı yoxdu, əzizgirami bir adamı da yoxdu ki, itirsün; kölgə özü itir (bunun səbəbini heç özüm də izah edə bilmirəm), o, hər zaman qara, ya da tünd rəngdə olur, bu da o deməkdir ki, yaxında işıq var. Bəlkə, elə uşaqların hamısı qara kölgədən qorxur? Axı ağ kölgə olmur! Mənim gördüyüm o ağ kölgə isə ayrı aləmiydi...

Günəşli aprelin iyirmi dördüncü günüydü. Komarov göyə uçmuşdu və Yerə qayıdanda onun kosmik gəmisinin paraşütü açılmamışdı, yeddi kilometrlik hündürlükdən yerə çarpılmışdı: sovet televiziyaları, radioları bütün günü matəm xəbəri verirdilər. Mən İranla sərhəddə yerləşən hərbi hissənin aşıyapaqlı qovaq ərazisini tutmuş, kümü qırmızı kirəmitlə örtülmüş, qalan hər şeyi əlif yağında qaynadılmış uzunömürlü Sibir şamlarından düzəldilən geniş aynabəndli və gur işıqlı fin evində, pəncərə qabağında dayanıb anamı gözləyirdim. Sərhəddəyənlərə məxsus bu ev uşaq bağçasıydı, suya davamlı rənglə boyanmışdı və hər səhər içəri girəndə mənim burnuma ilk öncə həmin qəribə rəngə qarışmış meşə ətri dəyirdi. Baxçanın arxası hərbi hissəyə, xırda həyəti və giriş qapısı isə küçəyə açılırdı. Baxça müdiri də hərbi hissə komandiri Konstantin Qodzoyevin arvadı belarus qadın Nina Nikolayevna idi. Biz onlarla ailəvi dost idik, anam elə mənə də Nina xalaya görə o baxçaya qoymuşdu.

Nina Nikolayevna Əzəmət xalaya sabahkı yeməklərin siyahısını yazdırır, arabir susur, günəş şüalarının öpdüyü arakəsmədə durub kosmonavtla bağlı kədərli söhbətlər edən arvadlara nədə deyirdi. Təbiiyyəti müəllimlər evə getməyə hazırlanırdılar. Hava birdən-birə tutuldu, bayaqdan gün işığından az qala göz qamaşıduran qapıları taybatay açıq qalmış otaqların hamısına qaranlıq çökdü. Uşaqların səs-küyü xırp kəsildi. Mən qulaqlarımı şəkəlib böyüklərin söhbətlərinə qulaq asmağa başladım. Bir gözümdə qapıda qalmışdı. Düşünürdüm ki, bax, indicə, anam görünəcək, hamıyla mehribancasına salamlasacaq, sonra mənə çağıracaq, başıma şıngal çəkəcək, ayaqqabılarımı geyindirib əlimdən tutacaq, Nina xalaya sağollaşib evimizə gedəcəyik. Lakin nəyə kədərli şeylər eşitməyə başladım: hamı kosmonavtın ölümündən danışdı; elə bil əzizgirami adamları ölmüşdü. Arvadlar az qala göz yaş tökəcəkdilər. Onlar bizə fikir vermirdilər.

Bəlkə də, bizim uşaqların heç vecinə deyildi; kimi ağlayır (yuxudan təzəcə duranda uşaqların çoxu ağlayırdı, bəziləri sısqa-sısqa mızıldanırdı, bəziləri isə çox təcavüzkar olurdu...), kimi kisel içir, kimi də küncə çəkilib xısın-xısın "taxta" peçenyəsini içəri ötürürdü. Çox qəribəydi ki, mənim qulaqlarım böyüklərin ağzından asılı qalmışdı. Nina Nikolayevnanın səsindeki hökmlü, lakin həzin tonu bəlkə də, birinci mən hiss elədim.

- Çox cavan, yaraşlıq bir kişiydi... İki uşağı qaldı yetim. Kostya (görünür, ərinə nəzərdə tuturdu) Vladimir Mixalçı yaxşı tanıyırdı... Yalan-gerçək, deyirlər, orbitdən kənara çıxıb... - həyəcədən Nina xalanın tünd çəhrayı dodaqları titrəməyə başladı. (Doğrusu, mən "orbit" sözünün mənasını bilmirdim, sonradan anam deyirdi ki, orbit göy cisminin hərəkət yoludur, o dairədən çıxmaq olmaz, çıxdınsa, məhv olarsan. Anam fizika müəllimi idi, belə şeyləri yaxşı bilirdi).

- Vay, vay, lap cavan idi ki! Yazıq! Deyir, axı göydə boğulub? Heç, yerə gəlib çatmayıb... Axtarırlar, tapa bilmirlər... - Əzəmət xalanın da kövrək səsi əsdi.

- Həə, mən də eşitdim... Qonşumuz molla Mütəllim dedi ki, onu göy oğurlayıb... Görmürsünüz, hava da tutulub? Axşama hələ bir axşam qalib, amma hər yan qaralıq... - xadimə arvad əlindəki döşəmə silən nəmli əskini bürmələyib divarın küncündəki xəkəndəzin üstünə tulladı. O da elə bil Əzəmət xalanın sözlərini təsdiq etmək istəyirdi. Sonra:

- Yazıq, yazıq... Görəsən, elə həmişəlik göydə qalacaq? - deyər qollarını məzlumcasına sinəsində çarpazlayıb naməlum nöqtəyə baxdı.

- Yox, ay qız, ölüsünü də olsa, düşürdülər yerə...

- Dəfn komissiyası yaradılıb, eşitmədin? - Nina xala yenə müdaxilə etdi.

- Yalandı... Nə dəfn? Heç uçan gəmi yerə düşüb ki? - qapının kənarında dikdaban ayaqqabılarını taqıldada-taqıldada pilləkənləri düşən valideynlərdən biri etiraz elədi.

- Yox, yox, - Nina Nikolayevna, nəhayət, qabağında qələm-dəftəri mizin gözüne qoydu, ayağa durdu. - Paraşütü açılmayıb, yerə enən girdə qabın içindəymiş, elə sürətlə çarpılıb ki... Dünən axşam "Vremya" dedi...

Doğrusu, o zaman istəsəydim də bu dialoqları düzüb-qaşa bilməzdim. Yaddaşımda ilişib qalanı budu ki, söhbət təxminən bu məzmununda gedirdi. Əgər günün axırına kimi tək qalmasaydım və əgər uşaqlar yanımda olsaydı, yəqin, o məzmun da yadımdan çıxardı. Amma saat dördədən sonra ata-analar bir-bir gəlib uşaqlarını baxçadan apardılar. Sonuncu valideyn qapıdan çıxanda Əzəmət xalaya dedi ki, hava tutulub, göyün qaranlıq kölgəsi yerin üzünü qaraldı... Allah axırını xeyir eləsin... O, bu sözləri elə həyəcanla dedi ki, mən də istər-istəməz narahat olmağa başladım. Sonra pəncərənin qabağında dayandım, anam həyəət qapısını açıb girəndə, qaçıb giriş qapısını ondan qabaq açmaq istəyirdim... O cür həyəcanlı xəbərlərə qulaq verdikcə özüm də həyəcanlanırdım, nədənsə, o anlarda istəyirdim ki, anam tez gəlsin, mənə baxçadan tez aparsın. Baxçanın kədərli və sükut dolu havası mənə yavaş-yavaş xoflandırmağa başlamışdı. Artıq Nina Nikolayevna da Əzəmət xalaya sağollaşib getdi. Biz Əzəmət xalaya birgə o boyda fin evində tək qaldıq.

A

g

k

ö

l

g

ə

(*Hikayə*)

Əziz dostum Muxtar Şiriyevə ithaf edirəm

Baxçadan ən gec çıxan Əzəmət xalaydı. O, bizim üçün həftənin beş günü dadlı yeməklər bişirirdi. Qonşumuz olduğu üçün mənə də xüsusi diqqət göstərirdi; bilirdi ki, mənim onun dovğasından xoşum gəlir, dovğa bişirəndə mənim üçün iki kasa çəkərdi. O gün Əzəmət xala yenə dovğa bişirmişdi, mənə iki kasa verdi, doyunca içdim. Günorta yeməyindən sonra yatdım, duranda bizə kisel və peçenyə verdilər. Mən öz kisel payımı Telmana verdim, o, kiselə xoşlayırdı; günorta yaxşı yemişdim deyər, ürəyim heç nə istəmirdi. Peçenyemi də Rənaya verdim, ondan xoşum gəlirdi. Nədənsə o ağlayanda mən də ağlamaq istəyirdim, güləndə mən də gülmək istəyirdim. Bizim baxça uşaqları bircə günün axır gələndə danımağa başlayırdılar - ev üçün, ata-ana üçün. Vəssalam. Qalan saatlar bizim üçün dünyaya çox gözəl oyuncaq aləmiydi - topsuz-tüfəngsiz, qorxusuz-hürkümsüz, məsumanə bir həyat!

Əzəmət xala mətbəxdə qurdalanırdı, mən isə pəncərə qabağında durub həyəət qapısına baxırdım. Anam hələ də görünmürdü. Birdən qaramtlı göylərdən qəribə bir səs gəldi, elə bildim kimsə mənə səslədi. Səs cüyültü kimiydi. Pəncərə şüşəsindən yuxarı boylandım, göy üzünü, doğrudan da qapqaraydı. Ürəyim əsməyə başladı. Mənə elə gəldi ki, bax indicə o kosmonavt və içində olduğu girdə qab yumbalana-yumbalana düz pəncərəmin önünə düşəcək, onun tikə-tikə olmuş bədənini görəcəyəm, hövllənib qışqıracağam. Amma ətrafa qəribə bir səssizlik çökmüşdü. Göy bircə dəfə guruldadı, sonra bircə dəfə saqqıltı gəldi, daha sonra pəncərəmin önündəki hündür ağcaqovayın altına ağ, parlaq bir kölgə düşdü, ağappaq idi, düz mən boyda! Xırda, balaca, tərtəmiz ağ mələfəyə bürünmüşdü. Kölgə səssizcə üstümə yeridi. Əllərini gülürüzlə pəncərədən içəri uzatdı, görünür, mənə bağrına basıb harasa, bəlkə, elə o kosmonavtın yanına aparmaq istəyirdi? Elə xoşbəxt görünürdü ki! "Gəl, gəl uçaq göylərə, oralar daha gözəldir!". Hə, bax, beləcə eşitdim, deyəsən. Diksin dim və geriyyə boylandım. Qışqırmaq istədim, bacarmadım. Və birdən necə çığırımsa, səsimə Əzəmət xala qaçıb gəldi.

- Can, can bala, nooldu? Yıxıldın? - soruşdu.

- Yox... Qorxdum!

- Bismillah, bismillah... - arvad soğan iyi verən əlləriylə mənə qucaqladı. - Qorxma, başına dönüm, göy guruldadı...

- Ora bax, ağ kölgə! Gəlir!..

- Allah mənə öldürsün! Uşağı burda tək qoyub girmişəm mətbəxə! - arvad dizlərinə döydü, dərhal əlimdən tutub mətbəxə apardı. Mənə su içirdi.

- İç, mənim balam, qorxma, bunu iç! Bismillah de... (Sonra ətrafa) Bu arvadlar da uşaqların yanında ağzlarına gələni danışırlar! Gicbəsərlər! O qədər ölüdən danışırdılar ki!.. Uşağı qara basdı! Əhhhh! Lənət şeytana! İç, qadan alım... Anan indilərdə gələr...

Mən hıçqıra-hıçqıra bir-iki qurtum içdim. Bir qədər sakitləşdim. Bu vaxt anam qapıda göründü, özümü anamın üstünə atdım, yenə başladım hıçqırmağa, gözlərimdən gildir-gildir yaş tökülürdü... Anam mənə qucaqlayıb öpdü. Heç nə anlamadı, elə bildi həmişəki ovqatımla bağlıdır.

- A bala, niyə belə yanıqlı-yanıqlı ağlayırsan, ətini kəsiblər? Mən gəlmişəm də... burdayam!

- Uşaq qorxdu... -Əzəmət xala dedi. -Deyəsən, gözüne nəşə gürünmüşdü, su içirdim...

- Ana, o kölgədən qorxuram! - dedim.

- Nəəə? Kölgə? Hansı kölgədən?

- Kölgədən də... Bax ordadı... bax orda...ağ kölgə! - əlimi adam kimi boy atan ağcaqovaq, küknar və şam ağaclarının altına uzatdım. Anam heç nə olmayıbmiş kimi qıvrım saçlarını qarışdırdı, sonra dilinin ucunda "südə də zəndlə baxsan, qan görərsən, gedək evimizə!" dedi.

Biz həyəət düşəndə qəflətən yenə gün çıxdı. Mən anamın qabağında gedən kölgəsinə baxdım, qarayı. Qəribəydi, qorxmadım. Sanki mənim də kölgəm qaralıb qovuşmuşdu anamınkına, mehribancasına yol gəldirilərdi. Bir qədər toxtadım. Birdən barmağımı öz kölgəmə sarı tutub anama nəşə demək istədim, amma o, mənə qabaqladı:

- Öz kölgəndi, canım mənim, qorxma! - dedi.

Göydən arabir iri yağış damcılarını tökülürdü, anam çantasından gün çətirini çıxartdı, gülə-gülə əlavə elədi:

- Görünür, səssiz şimşək çaxıb, işığı sənin kölgənin üstünə düşüb... Səssiz şimşək uşaqların kölgəsinə düşəndə kölgə ağ olur... (Əlbəttə, bunu özündən uydurmuşdu!)

- Niyə?

- Çünki sən paksan, günahsızsan... Orbitədən heç vaxt çıxmırsan... Allah baba səni də, kölgəni də beləcə qoruyur... qara-qura şeylərin hamısından qoruyur səni...

- Bəs sənin kölgən niyə qaradı, ana?

- Böyüklərin kölgəsi qara olur, canım mənim!

-

Anam daha heç nə demədi. Görünür, o da kosmonavt barədə düşünürdü və çox sonralar mən biləcəkdim ki, nəinki kosmonavtlar, elə adi insanlar da orbitdən kənara çıxanda kölgələri yox olur və onlar ölürlər...Görünür, anam elə bu səbəbdən deyirdi ki, insan orbitindən çıxanda kölgəsi itir və o ölür.

Biz evimizə çatanadək susduq. Həyətimizə girəndə artıq leysan tökürdü...

...Həə, o ağ kölgəm düz əlli ildə ki, məndən ayrılıb. Bəlkə də, sadəcə, mən ondan ayrı düşmüşəm? Bəlkə elə buna görə o zamandan bircə dəfə də olsun onu yadıma salmamışam? Eh... o qədər işlər, o qədər qorxulu-qorxusuz anlar, günlər, aylar və illər olub ki... Heç baş qaşımağa imkan tapmışam ki?!

İndi mənim də kölgəm anamın kölgəsi kimi qaralıb, o mənə hər gün izləyir. Qorxuram ki, o da itirsin. Ağ kölgəm üçün isə burnumun ucu göynəyir.

Servud ANDERSON
(ABŞ)

Rey Pierson və Hel Vinterz Vaynzburqdan üç mil şimalda yerləşən fermaların fəhlələri idi. Onlar şənbə günü axşamlar şəhərə gəlir və burdakı dostları ilə küçələri gəzib dolaşırdılar.

Əlli yaşlı Rey təbiətə sakit, amma əsəbi adam idi. Saqqalı qəhvəyi rəngə çalır və çox işləməkdən çiyinləri əyilmişdi. Hel Vinterzlə dost olsa da, onlar xasiyyətə bir-birlərinə tamam zidd adamlar idi.

Həyat Reyi çox ciddi adam eləmişdi. Sərt xasiyyətli və acıq bir arvadı var idi. Onlar öz cansız-cüssəsiz uşaqları ilə birgə Reyin işlədiyi Vilz fermasının arxasından axan çayın sahilindəki köhnə, uçuq-sökük daxmada yaşayırdılar.

İş yoldaşı Hel Vinterz cavan oğlan idi. Vaynzburqda xüsusi hörməti olan Ned Vinterzin ailəsi ilə onun heç bir qohumluğu yox idi. Altı mil uzaqlıqdakı Yunionvildə dəyirmanı olan atası Vindpeter Vinterzi Vaynzburqda hamı əlaqəsiz və alçaq adam kimi tanıyırdı.

Vaynzburqun yerləşdiyi Şimali Ohayoda Vindpeterin qeyri-adi və faciəli ölümünü bilməyən yox idi. Bir axşam o, içib sərxoş olduqdan sonra dəmiryolunun içi ilə Yunionvildəki evinə gedirmişdi. Yolda onu görən qəssab Henri Brattenberq bir azdan ordan qatarın keçəcəyini deyib. Amma sərxoşluqdan nə etdiyini bilməyən Vindpeter qamçıyla onu vuraraq sözünü axıracan deməyə də imkan verməyib. Qatar onu və faytonuna qoşulmuş iki atı vuranda yoldan keçən bir fermerlə arvadı hadisəni görmüşdü. Onlar danışdı ki, Vindpeter üstünə gələn qatarı görəndə nə edəcəyini bilmədən qışqırmağa və qışqırmağa ağzına gələn sözləri söyməyə başlayıb. Dəhşətdən çəpə qalmış atlar isə dəmiryolundan çəkilmək əvəzinə birbaşa paravozun üstünə gediblər. Corc Villard və Ses Riçmond kimi cavanlar bu hadisəni çox yaxşı xatırlayırdılar və Vaynzburqda hamı Vindpeterdən canlarını qurtardıqlarını, dünyadan bir pis insanın azaldığını deyərək çox üzülmesələr də, o vaxt hələ yeni-yetməliyə təzə qədəm qoyan oğlan uşaqları Vindpeterin bu hərəkəti qəsdən, bilə-bilə etdiyini düşünərək onun bu cəsarətinə heyran qalmışdılar. Onların çoxu Vaynzburqda cansıxıcı həyata davam edib, mağazada satıcı işləməkdənsə bu cür şöhrətli ölümü arzulayırdılar.

Əslində bu hekayəmiz nə Vindpeter Vinterz, nə də Rey Piersonla birgə Vilz fermasında işləyən oğlu Hel Vinterz haqqındadır. Amma bu hekayəni yaxşı anlamağımız üçün Hel haqqında da bəzi şeyləri bilməlisiniz.

Hel çox pis adam idi. Bunu hamı bilirdi. Qardaşları Corc və Edvard da xasiyyətə ona oxşamışdı. Onların üçü də ataları Vindpeter kimi canlı-cüssəli, yekəpər, dalaşqan və arvadbəz idi.

Hel üç qardaşın ən pisi idi. Bir dəfə o, atasının dəyirmanındaki taxtaları oğurlayıb satmışdı. Qazandığı pula isə ucuz, amma qəşəng paltarlar almış və yaxşıca içib keflənmişdi. Atası oğlunu söyə-söyə onu tapmaq üçün qəsəbəyə gələndə yolda bir-birləriylə rastlaşmış və yumruq savaşına çıxmışdılar. Sonra polis onların ikisini də tutub həbsxanaya atmışdı.

Helin Vilz dəyirmanında işləməyinin səbəbi vurulduğu müəllimin o tərəflərdə yaşaması idi. Həmin vaxt Helin iyirmi iki yaşları var idi. O vaxta qədər Hel neçə qızla sevgili olub onları aldatmış və bu cür işlərinə görə Vaynzburqda əməlli-başlı ad çıxarmışdı.

Onun həmin məktəb müəlliməsinə vurulduğunu eşidən kimi, hamı bu məsələnin nə ilə qurtaracağını əvvəlcədən öz təsəvvürlərində canlandırmağa başlamışdı. "Yazıq qızın başına Allah bilir nə oyun açacaq," hamı belə deyirdi.

Hel sualına cavab gözləmədən ayağa qalxıb yerə qalaqlanmış qarğıdalıların arasından keçərək var-gəl etməyə başladı. O, getdikcə həyəcanlanırdı. Aşağı əyilib yerdən bir qarğıdalı götürdü və gücü gəldikcə hasar tərəfə tulladı. "O qızın başını bəlaya salmışam, eşidirsən?" - o dedi, "Nel Qanseri deyirəm, heç kimə deməyəsən, bircə sənə açmışam bu sirri."

Rey ayağa qalxıb Helə sarı gəlirdi. Hel, əlini boycə özündən böyük olan Reyin çiyinlərinə qoydu. Kənardan onları bu cür görən olsaydı, ətrafına qırmızı və sarı təpəciklərin səpələndiyi bomboş düzün ortasında, qarğıdalı qalaqlarının önündə dayanan bu adamların bir-birini anlayan iki yaxın dost olduğunu düşünürdü.

- Hə, mənim müdrik dostum, - Hel yöndəmsiz-yöndəmsiz dedi, mənə bir məsləhət ver görüm. O qızın nə neyniyim? Bəlkə, sənən də başına nə vaxtsa belə şey gəlib.

Deyilməmiş yalan

Oktyabrın axır günlərinin birində Rey və Hel yenə tarlada işləyirdilər. Onlar qarğıdalının qabığına çıxara-çıxara söhbət edir, hərdən bir deyib-gülürdülər. Söhbətlərinin ardı kəsiləndən sonra araya sakitlik çökürdü. Həddən artıq hassas adam olan Rey yorulduğunu hiss elədi. Əllərini bir-birinə vuraraq pencəyinin ciblərinə qoydu. Başını qaldıraraq tarlaya göz gəzdirdi. Həmin gün kəndin gözəlliyi ona çox təsir eləmişdi. Əgər siz də payızın o çağında Vaynzburqda olsaydınız, uzaqlara səpələnmiş sarı-qırmızı təpəcikləri görsəydiniz, Reyin nə hissələr keçirdiyini çox yaxşı anlardınız.

İndi onun yadına gənclik illəri, atası ilə birgə yaşadığı vaxtlar, sonra Vaynzburqda bir çörəkçi ilə eyni evi bölüşdüyü zamanlar düşürdü. Həmin günlər qoz-fındıq yığmaq, dovşan ovlamaq üçün hər gün necə həvəslə meşəyə gəldiyini, bəzənsə hər şeydən yorulub sadəcə siqaretini çəkə-çəkə yaşıl ağacların düzülüyü yamyaşıl meşədə gəzdirdiyini xatırlayırdı. Elə o vaxtlarda, o gəzintilərin birində başına gələn hadisə nəticəsində o evlənmişdi. Atasının mağazasında gördüyü bir qızla tanış olma və qızı başdan çıxarıb onunla görüşməyə razı salmışdı. İndi Reyin gözləri önündə həmin axşam yenidən canlanırdı və bütün həyatının həmin günə görə necə dəyişdiyini acı-acı düşünür, içində hər şeyə qarşı acıqlı bir qəzəb oyanırdı. Rey yanında dayanan Heli unutmamışdı və öz-özünə danışmağa başlamışdı. "Mən necə aldandım, İlahi, həyat məni necə aldatdı, necə axmaqlıq elədim," o asta səslə dilinin ucunda deyirdi.

Həmin an sanki onun fikirlərini oxuyurmuş kimi Hel Vinterz səhərdən bəri Reyə demək istədiyi sözləri, nəhayət ki, dilinə gətirdi. "Hə, Rey, bir de görüm neyniyim. Nə deyirsən, sənə, dəyər o qızla evlənməyimizə?" o gülümsəyən-gülümsəyən sözə başladı. Üzündə təbəssüm olsa da, Hel bu sözləri çox ciddi soruşurdu. "Sənə, dəyər evlənməyə, ömür boyu bu boyda yükü daşımağa?"

Kimdən soruşsam, deyəcək ki, evlənim onnan. Bəs sən nə deyirsən? Evlənim? Mən də hamı kimi bu yükü götürürəm çiyinimə? Hə, nə deyirsən, Rey? Sən məni yaxşı tanıyırsan, bilirsən ki, özümədən başqa heç kim məni heç nəyə məcbur edə bilməz. De görüm neyniyim? Evlənim, yoxsa canımı qurtarım o qızdan? Bax sən nə desən, onu da eləyəcəm.

Rey cavab verə bilmədi. O Helin əllərini çiyindən götürdü. Üzünü çevirib, samanlığa tərəf addımlamağa başladı. Rey çox kövrək adam idi və indi onun gözləri dolmuşdu. Rey bilirdi ki, Helə cəmi bircə kəlmə söz demək lazımdır və bilirdi ki, onun bu sözü, əslində, elə hamının ürəyindən keçən sözdü. Amma Rey bu sözü özü üçün deyər bilməmişdi. Artıq çox gec idi və vaxtında da ona bu sözləri heç kim deməmişdi.

Axşamüstü saat beşin yarısında arvadı gəlib onu çağıranda Rey hələ də veyil-veyil dolaşırdı. Hələ söhbətdən sonra o, tarlaya qayıtmamışdı. Axşama nə işi vardısı, Rey hamısını görüb qurtarmışdı. Helin hərgünkü kefi məclisi üçün tarladan çıxmağa hazırlaşdığını görəndə özü də yavaş-yavaş fermadan çıxıb, evinə tərəf üz tutdu. Arvadı qabaqda, o isə arxada gəldirdi. Gedə-gedə düşünür, gözlərini yerdən ayırmırdı. Başa düşə bilmirdi ki, ona nə olub. Hər dəfə gözlərini qaldıraraq günəşin öləyən işığı altındakı kəndin gözəlliyini görəndə əvvəllər etmədiyi bir şeyi etmək, qışqırmaq, ulamaq, arvadını döymək, ya da nəsa bu cür qəfil və dəhşətli bir şey etmək istəyirdi. Başını qaşıya-qaşıya düşünür, bu hissən nə olduğunu anlamağa çalışırdı. Hər şeyin qaydasında olduğunu bilmək üçün gözlərini qaldıraraq bir də ətrafa baxdı. Uzaqda qalmış tarlanın da, yanlarından axan çayın da, hər gün gedib gəldiyi bu yolun da, arvadının çiyinlərinə tökülən saçların da, hər şeyin, hər şeyin əvvəlki kimi olduğunu, heç nəyin dəyişmədiyini gördü.

Arvadı bazarlıq eləməsi üçün Reyə şəhərə göndərmək istəyirdi. Təzəcə evə çatmışdılar ki, o, həmişəki kimi Reyə danlamağa başladı. "Nədi yenə boş-boş avaralanırsan? Tez ol, evdə yeməyə heç nə yoxdu, get nəsa al, özü də tez qayıt gəl."

Rey içəri girib qapının ardında ki asılıqandan pencəyini götürdü. Pencəyinin cibləri cırılmışdı və çox geyilməkdən yaxalığı parıldayırdı. Arvadı yataq otağından çıxıb bir əlində cirkli əski parçası, bir əlində də üç gümüş dollarla ona sarı gəlirdi. Həmin an evin harasında bir uşaq ağladı və sobanın yanında yatmaqda olan it oyanıb əsnəməyə başladı. Sonra Rey yenə də arvadının danlaqlarını bir-bir dinləməyə məcbur oldu:

- Uşaqlar ağlamasın, neynəsin? Neynəsin yazıqlar? Sən axı işini qurtarandan sonra niyə evə gəlmirsən, niyə veyillənirsən oralarda? Bilirsən ki, evdə yeməyə bir şey yoxdu.

Rey evdən çıxdı, hasarı aşıb, tarla tərəfə üz tutdu. Artıq hava qaralmışdı və Reyin gözləri önündəki mənərə, həqiqətən də, valehedici idi. Balaca təpəciklərin üstünə sanki göydən nəsa sehrli rənglər çilənmişdi. Hətta hasarların dibindəki kol-kos da bu füsunkar mənərəyə əlavə bir gözəllik qatırdı. Bütün dünya, bütün kənd indi Reyə elə doğma, elə əziz görünürdü ki, o, saatlar öncə tarlada üzübüz dayanıb söhbət etdiyi Heli anladığı kimi bu otların da, bu torpağın da, qarşısındakı təpəciklərin də dilini anladığını hiss edirdi.

Amma o axşam Rey, Vaynzburqun gözəlliyinə çox davam gətirə bilmədi. Bu gözəlliyə baxdıqca ürəyində yaranan əzablı duyğulara daha dözə bilmədi və qəfil-dən kim olduğunu, nəci olduğunu unudaraq hura getdiyini, nə etdiyini düşünmədən əynindəki pencəyi yerə atıb tarla boyunca qaçmağa başladı və qaçdıqca da içində vulkan kimi qaynayan sözlərlə öz həyatını, bütün dünyanı və onun ömrünü zəhərə çevirən hər şeyi qışqırma-qışqırma lənətləməyə başladı. "Heç kim verdiyi sözüün üstündə durmur," o, önündəki bomboş düzlərə səsləndi, "Mən Minniyə heç bir vəd verməmişdim. Hel də o qıza heç bir vəd verməyib. Bilirəm, bilirəm ki, Hel ona heç nə deməyib. Əgər o istəməsəydi, Hel ona toxunmazdı. O özü istədiyi üçün Helənməşəyə gedib. Helin istədiyini o da istəyirdi. Bunun cəzasını niyə Hel çəkməlidir? Niyə bunun cəzasını mən çəkməliyəm? Niyə kimsə buna görə zülm çəkməlidir? Niyə? Yox, mən istəmirəm ki, Hel də mənə kimi bədbəxt olsun. Ona hər şeyi bir-bir deyəcəm. Onu evlənməyə qoymayacam. Şəhərə getməmiş Heli tapıb ona hər şeyi başa salacam".

Bir az da qaçdıqdan sonra sənədləyib yerə yıxıldı. "Heli tapıb mütləq onnan danışmalıyam," Rey düşündü və ayağa qalxıb nəfəsi kəsik-kəsiklə yenə qaçmağa başladı.

Yenidən qaçmağa başlayanda illər boyu heç vaxt düşünmədiyi şeyləri bir-bir xatırladı: Evlənməzdən əvvəl o, nə xəyallar qurmuşdu?! Qərbə köçüb, Portlenddəki əmisi ilə birgə yaşamağı necə də arzulayırdı! Fermada nə vaxtsa fəhlə işləyəcəyi Reyin ağlına da gəlmirdi. Rey heç vaxt fermada fəhlə işləmək istəməzdi. O Qərbə köçdükdən sonra dənizə gedəcəyini, dənizçi olacağını, ya da hardasa Oraqondakı heyvandarlıq fermalarının birində iş tapacağını, gecələr ağ atına minib kəndin küçələrində qayğısız-qayğısız, güllə-güllə evlərdəki insanları yuxudan oyadaraq gəzəcəyini necə böyük ümidlə xəyal edirdi! Sonra o, indiki həyatını və uşaqlarını xatırladı. Qəfildən ona elə gəldi ki, uşaqlarının balaca əlləri onun qolundan möhkəm-möhkəm yapışmışdı. Sonra hiss etdi ki, o əllər bayaqdan bəri haqqında düşündüyü Helin də qollarından tutub. "Yox, onlar həyatın bədbəxt təsadüfləridir," Rey qışqırdı, "onlar mənə deyil, onlar sənə deyil. Onlara görə mən günahkar deyiləm".

Rey Piersonun qaçdığı bomboş tarla indi yavaş-yavaş qaralıqqa qorq olurdu. Hiçqıra-hiçqıra hasar tərəfə gəlib nəfəsini dərdi. Siqaret çəkə-çəkə ona tərəf yaxınlaşan şıq paltarlı Heli görəndə hiss etdi ki, bayaqdan bəri demək istədiyi sözlərin birini də ona deyər bilməyəcək.

Rey özünü itirdi və sanki bayaqdan bəri keçirdiyi hissələr Heli görən kimi sona yetdi. Əlini hasara dayayıb, gözüünü qarşısından gələn Helə zilləyəndə artıq hər tərəf, demək olar ki, tamam qaralmışdı. Hel Vinterz arxı adlandı. Reyə yaxınlaşaraq əlini cibinə qoyub təbəssümlə onun üzünə baxdı. O, elə bil tarlada Reydən məsləhət almaq istəyən bayaqkı narahat adam deyildi. Sonra Hel güclü əllərini Reyin çiyinə qoyub, sanki onu yuxudan ayılmağa çağırmış kimi möhkəmcə silkələdi.

- Mənə nəsa deyəcəkdin, Rey? - o soruşdu, yaxşı istəyirsən heç özünü yorma. Mən qorxaq deyiləm. Nə edəcəyimi artıq özüm bilirəm.

Hel yenidən gülümsədi və bayaqkı arxı geriyyə adlayaraq sözünü tamamladı. Bilirsən, Nel, əslində, çox ağıllı qızdır. O, mənə evlənməklə bağlı heç nə deməyib. Məndən heç nə ummur. Amma mən onunla evlənmək istəyirəm. Hə, düz eşitdin, mən də istəyirəm evlənim, qəşəng bir evim olsun, bir ailəm olsun. Hə, bir də çoxlu uşaqlarımız olsun.

Rey də gülümsədi. Və hiss etdi ki, o, əslində, öz həyatına və bütün dünyaya gülür.

Hel Vinterzin qara kölgəsi Vaynzburqun qaralığında gözdən itəndən sonra Rey geri çevrilib, bayaq köhnə pencəyini tulladığı yerə tərəf yorğun-yorğun getməyə başladı və yorğun addımlarını bir-bir atdıqca çayın qırağındakı kasıb daxmasında arıq, çəlimsiz uşaqları ilə keçirdiyi xoş günləri yadına saldı. "Yaxşı ki, ona heç nə demədim. Onsuzda o sözləri desəydim, yalan demiş olardım," Rey yazıq-yazıq, sakit-sakit muzıldandı və sonra o da zülmətli tarlanın səssiz və tənha qaralığına qarışıb gözdən itdi.

Tərcümə etdi:
Təvəkgül ZEYNALLI

Bu səhifəni uşaqlar, yeniyetmələr üçün hazırlamışıq. Amma bu, heç də o anlama gəlməsin ki, səhifəmizi oxuyarkən böyüklər nəyə öyrənməyəcək. Mütləq öyrənəcək. Çünki elm öyrənmək, savad almaq insanın əbədi, həmişəcavan arzularındandır. Bəşəriyyət zaman-zaman adamları iki yerə bölüb: savadlılara və bisavadlara. Bütün sivilizasiyalar ona görə sivilizasiya olub ki, içindəki savadlı kəsim, düşünən insanları artır, fərqli bir mədəniyyət yarada bilib. Müasir dövrdə elmə, biliyə can atmaq daha vacibdir, çünki dünənə kimi qarşımızda bir sirr olaraq qalan çox mətləblər artıq çözümlə-çözülə gedir, bildiklərimiz artır, bilmədiklərimiz azalır. Amma nə qədər öyrənsək də, bilmədiklərimiz bildiklərimizdən qat-qat çox olaraq qalacaq. Səhifəmizi müntəzəm izləsəniz, minlərlə mürəkkəb sualın sadə cavabını tapacaqsınız. Bu mətləblərin əksəriyyəti ilə orta məktəbdə rastlaşmışıq, amma, təəssüf ki, dərslərimizin, nədənsə, həmişə qəliz olan elmi dili ucbatından çox şey əxz edə bilməmişik. Biz heç də o iddiada deyilik ki, "Hər suala bir cavab" rubrikamızı izləyə-izləyə savadlanacaq, alim olacaqsınız. Məqsəd uşaqlarımızın dünyagörüşünü genişləndirmək, onları həmişə diqqət mərkəzində olan maraqlı həmsöhbətə çevirməkdir.

İlqar ƏLFİ

İlk tüfənglər necə olub?

Atıcı silahların ilk nümunələri on dördüncü əsrdə yaranıb. Onlara "əl topu" deyirdilər. Bu silahların arxa tərəfdən qapalı mis, dəmir boruları (lülələri) vardı. Həmin lülələrin qundağa yaxın tərəfindən kiçik deşik açılırdı – bu deşikdən barıtı yandırırıldı. Qundağın içərisində yataq qoyulan çökəklik olurdu. Tüfəngin atəş açmasına səbəb olan mexanizmə isə kilid deyirdilər.

Təxminən, 1425-ci ildə həmin yatağa ikibaşlı bir dəmir yerləşdirildilər. Bu dəmirilər yanan fitili saxlamaq üçün idi. Bu qurğunun köməyiylə fitil barıtı alışdırırdı. Bu üsulla atəş açan tüfənglərə muşket deyirdilər. Növbəti təkmilləşdirmə qundağın formasının dəyişməsi oldu. Qundaq qısaldı, onun yan tərəfi çəpinə yönəldü və bu da atıcıya qundağı yanağına söykəyib silahın lüləsi boyu baxaraq, nişan almaq imkanı verdi.

Təxminən, 1515-ci ildə təkərli kilid ixtira edildi. Üzərində qaba çapıqlar olan təkər çaxmaqdaşından qılgılcım qoparırdı. Nəticədə bu qılgılcım lülənin içindəki barıtlı əlaqəli olan az miqdarda barıtı alışdırırdı. XVII əsrin axırlarına doğru çaxmaq tüfənglər təkmilləşməsinin son həddinə çatdı. Lakin bütün sonrakı modellərin də iş prinsipi eyni idi və onlardan düz 1840-cı ilədək istifadə olundu.

1807-ci ildə "zərbə" sistemi ixtira edildi. Bu sistemin mənası bu idi ki, barıt çaxmaqdaşı vasitəsilə yox, içində detonasiya edən maddə olan kapsul vasitəsilə alışdırılırdı. Həmin kapsulun detonasiyasına isə çaxmağın çəkici ilə vurulan zərbə səbəb olurdu.

İlk bayraqlar nə vaxt yaranıb?

Bayraq nədir? Bayraq parçadan düzəlmiş rəng, yaxud nişandır. Onu uca tutub əldə gəzdirmək olar, onu yelləmək olar, hündür bir yerdən asanda küləyin altında əzəmətlə dalğalana bilər. Belə qəbul olunub ki, əlində hansısa bayrağı gəzdirən, onu hardansa asan insanlar bu yolla özlərinin müəyyən təşkilata, yaxud ölkəyə mənsub olduqlarını nümayiş etdirirlər. Bayraq ideyası ilk dəfə, yəqin ki, min illər bundan qabaq, qədim ovçular və döyüşçülər arasında yaranıb. Onlar elə bir nişan düzəltmək istəyiblər ki, onu həm dostları tanısın, həm düşmənləri. Ona görə də ilk bayraqlar görünür ya heyvan dərilərindən, ya quş lələklərindən olub.

Hər suala

Neolit dövründə sancaqlar artıq bürüncdən düzəlirdi. Sizə, bəlkə də, maraqlı gələcək, amma indikilərə bənzəyən t ə h l ü - k ə s i z sancaqlar (onlara ingilis sancağı da deyirlər) çox güman ki, Avropa ərazisində tunc dövrünün sonlarında, yəni eramızdan əvvəl təxminən 1000-ci illərdən başlayaraq istifadə olunub. Onu bürüncdən düzəldirdilər və bu xırda sancağın iti ucu indikilər kimi, başlığın içinə girdiyindən daha heç bir şeyə ilişə bilmirdi. Avropada qədim zamanlarda sancaqdan daha çox bəzək əşyası kimi istifadə olunurdu. Amma bizim sancaqların eynisi olan sancaqları təxminən XV əsrin axırlarından istehsal edirlər. O zamanlar sancaqlar qiymətli əşya hesab olunurdu və sancaq dəsti böyük hədiyyə sayılırdı.

Ondan müxtəlif materiallarda deşik açmaq üçün istifadə edirdilər. Arxeoloqlar daş dövrünə aid təbəqələrdən kifayət qədər ustalıqla işlənmiş iynələr tapıblar. Minilliklər ərzində həmin o sap üçün deşiyi olan sümük iynələrdən, ən inkişaf etmiş xalqlar belə davamlı şəkildə istifadə ediblər.

Qədim Misir dövründən qalan xarabalıqlarda, hətta daş iynələr də tapılıb. Romalılar isə artıq bürünc və dəmir iynələrdən istifadə edirdilər. Pompey şəhərindəki qazıntılar zamanı çoxlu keyfiyyətli iynə aşkarlandı. Müasir iynələrə bənzəyən polad iynələri ilk dəfə çinlilər düzəldib. Avropaya onları həbəşlər orta əsrlərdə gətirib. Avropada ilk iynələri isə Almaniyanın Nürnberq şəhərində XIV əsrdə düzəldiblər.

Kraliça I Yelizavetanın zamanında alman Elias Qrouze ingilislərə poladdan iynə düzəltmək öyrətdi. İndi bu İngiltərə sənayesinin çox mühüm bir sahəsidir – ingilislər fransızlarla bir yerdə uzun müddət dünyanın əsas iynə istehsalçısı olublar. Tikiş iynələrinin hazırlanması prosesinin tamamilə avtomatlaşdırılmasına baxmayaraq, onların istehsalı hələ də mürəkkəb proses sayılır. Bir iynə hazır olanadək, 20 nəfərdən artıq işçinin əlindən keçir!

Orta əsrlər ərzində bayraqlar tədricən Avropada da yayılır. Dini müharibələrdə səlibçilərin öz bayraqları vardı. Kral ailələri, tanınmış zadəgan nəsilləri öz-özünə üçün nəsildən-nəslə keçən bayraqlar yaradırdılar. Bu bayraqlarda nəslin fərqli cəhətləri vurğulanırdı. Ən qədim dövlət bayrağı isə, yəqin ki, Danimarkanın bayrağıdır – qırmızı fonda ağ xaç. Rəvayətə görə bu bayraq ilk dəfə 1219-cu ildə görünüb.

Sancaqlar necə yaranıb?

Əgər biz adi sancağın hansı məqamlarda kara gəldiyini yadıma salsaq, insanların bir zamanlar bu vacib əşya olmadan necə dolandıqlarına təəccüb qalırıq. Bu, yaxud başqa şəkili, müxtəlif materiallardan olan sancaqlardan insanlar lap qədim zamanlardan istifadə edirlər.

Sancağın ən qədim növü çox güman ki, bitkilərin tikanı olub. Təsadüfi deyil ki, bəzi dillərdə "sancaq" sözünün mənşəyi latın dilindən gəlir və mənası da elə "tikan" deməkdir. Daha sonralar sancağı heyvanların, balıqların sümüklərindən düzəltməyə başladılar.

Bəzən sancaq yerinə kiməsə sancaq dəsti almağa imkan verən qədər pul da hədiyyə edirdilər. İngilis dilində bu ənənəni xatırladan ifadə də var: "sancaqpulu".

Müasir növ sancaqları fransızlar düzəldirdi və onu İngiltərəyə də fransızlar satırdı. Amma tezliklə, Böyük Britaniyada da əla sancaqlar düzəltməyi öyrəndilər. 1775-ci ildə isə Şimali Amerika müstəmləkələrinin Qitələrarası Konqresi İngiltərədən idxal edilən sancaqlar qədər keyfiyyətli sancaqların ilk 300 nümunəsini düzəldə bilən sənətkarlar üçün mükafat elan etdi və Amerikada sancaq problemi öz həllini tapdı!

İlk iynəni kim düzəldib?

Məlum olduğu kimi, iynə bir başı iti, digərində isə sap keçirmək üçün deşik olan çox xırda bir alətdir. İnsan iynəni o qədər qədim zamanlarda düşünüb ki, bunun nə vaxt baş verdiyini söyləmək mümkün deyil. Bilirik ki, ilk iynələr fil dişindən, bürüncdən, yaxud heyvan buyuzlarından düzəldilirdi. Onların bəziləri daha çox çəkməçilərin istifadə etdiyi bizi xatırladırdı, çünki deşikləri yox idi.

İnsan çarpayını nə vaxt düzəltməyə başlayıb?

İlk çarpayının nə vaxt düzəldiyini bilən yoxdur. "Çarpayı" deyəndə, biz üzərində yatdığımız mebel əşyasını nəzərdə tuturuq. Artıq assuriyalılarda, midiyalılarda və farslarda çox mürəkkəb çarpayılar vardı. Onları daşdan, ağacdan, yaxud metaldan düzəldir, çox vaxt üzərinə bəzək-düzək vururdular.

Qədim misirlilər taxta çarpayılarda yatırdılar. Bu çarpayıların karkası müasir çarpayılarınkına bənzəyirdi. Yunanların çarpayısı isə ağac karkas və hündür söykənəkəkdən ibarət olurdu. Bu çarpayıların üstünə köndələn qayışlar bərkidilir və üzərinə heyvan dəriləri atılırdı. Sonralar bu çarpayılar çox mürəkkəbləşdi, bərlil-bəzəkli oldu. Çarpayını bahalı ağac növləri ilə işləyir, yaxud büsbütün fil dişindən düzəldərək ona gümüş ayaqlar qoyurdular. Bürünc çarpayılar da olurdu.

Romalıların çarpayısı isə o qədər hündür olurdu ki, yatmaq üçün ona dırmananda mütləq pillələrdən istifadə etmək lazım gəlirdi. Yəqin, ikiyerlik çarpayılar düzəltmək də ilk dəfə romalıların ağına gəlib. Bu çox bəzəkli çarpayıların üstündə bahalı parçalardan miçətkən olurdu. Roma imperatorlarından birinin çarpayısı isə başdan-ayağa gümüşdən idi!

Orta əsrlərdə Avropada adamların çoxu elə yerdəcə cürbəcür həsirlərin üstündə, yaxud divara bağlanan skamyalarda yatırdılar. Avropalılar həm də içi tüklə, yunla dolu döşəklərdən istifadə edir, üstlərini heyvan dəriləriylə örtürdülər. Lakin XIII əsrə yaxın çarpayılar daha dəbdəbəli olmağa başladı. Onların karkasını ağacdan düzəldir, üzərinə rəngli naxışlar vururdular. Daha sonralar tavandan asılan, divarlara bərkidilən çarpayılar da yarandı və tezliklə çarpayı evin ən mühüm əşyasına çevrildi.

İlk mebel nə vaxt yaranıb?

Mebelə aid əşyalar adamların oturduğu, yatdığı, yaxud üstündə oturub yemək yediyi əşyalardır.

Ona görə də ibtidai insanların mağarasında olan, onun üzərində yatdığı heyvan dərisinə də müəyyən anlamda mebel demək olar. İnsan özünün ilk və çox kobud yeşiyini düzəldib içində sümük əmək alətlərini saxlamağa başlayanda, əslində ilk şkaflı düzəltmiş oldu.

Müasir mənada mebel haqqında ilk informasiyanı biz qədim Misir tarixindən alırıq. Azı 4000 il qabaq misirlilər artıq stul, masa, kətil və sandıqlardan istifadə edirdilər. Onların düzəlttdiyi bəzi kresloların hündür söykənəcyi və qoltuqaltıları vardı. Mebellərin zəngin bəzək-düzəyi vardı, onlar heyvanların oyma təsvirləri ilə bəzənmişdi. Amma misirlilərin sadə dördkünc kətilləri də vardı. Bu kətillərin ayaqları indiki turist kətillərinə kimi qatlanırdı. Misirlilərin çarpayısı isə sadəcə çox alçaq dördkünc çərçivədən ibarət idi. Onlar balıqlardan istifadə etmir, başlarının altına ya ağacdan, ya da fil dişindən düzələn mütəkkəyə bənzər, amma sərt əşyalar qoyurdular.

Babillilərin və assuriyalıların da mebeli kifayət qədər mürəkkəb idi. Hökmdarlar və onların xanımları çox hündür taxtlarda dincəlir, ya da hündür kreslolarda otururdular. Yemək masaları da oturmaqlara uyğun olaraq çox hündür idi. Yunanların məişəti isə kifayət qədər sadə idi. Onların evlərində yalnız taxt, yüngül stullar və yemək masaları olurdu. Yemək zamanı kişilər alçaq taxtlarda dircəklənir, qadınlar isə stulda otururdular. Onların çarpayıları, yaxud taxtları eynən misirlilərinə bənzəyirdi.

Romalılar da mebelə münasibətdə yunanların yanaşmasını götürmüşdülər. Lakin onlar öz evlərini cürbəcür əşyalarla bəzəyirdilər və ona görə də böyük şkaflara ehtiyacları olurdu. Elə şkaflı da ilk dəfə romalılar fikirləşdilər və onun içinə artıq əşyalarını yığmağa başladılar. Romalılar həm də oyma, rəngbərəng işləmələri olan sandıqlardan istifadə edirdilər. Onların masaları da adi olmurdu. Masalar metaldan, fil dişindən və bəzəkli daşlardan işləmələrlə zəngin idi.

İlk ümumdünya sərgisi nə vaxt olub?

Yarmarkalar hələ lap qədim zamanlardan alver üçün nəzərdə tutulan ən populyar üsul olub. Amma sərgilərin məqsədi tamam başqadır.

Onlar ayrı-ayrı ölkələrin müəyyən bir müddət ərzində sənaye, incəsənət sahəsində uğurlarını nümayiş etdirmək üçündür.

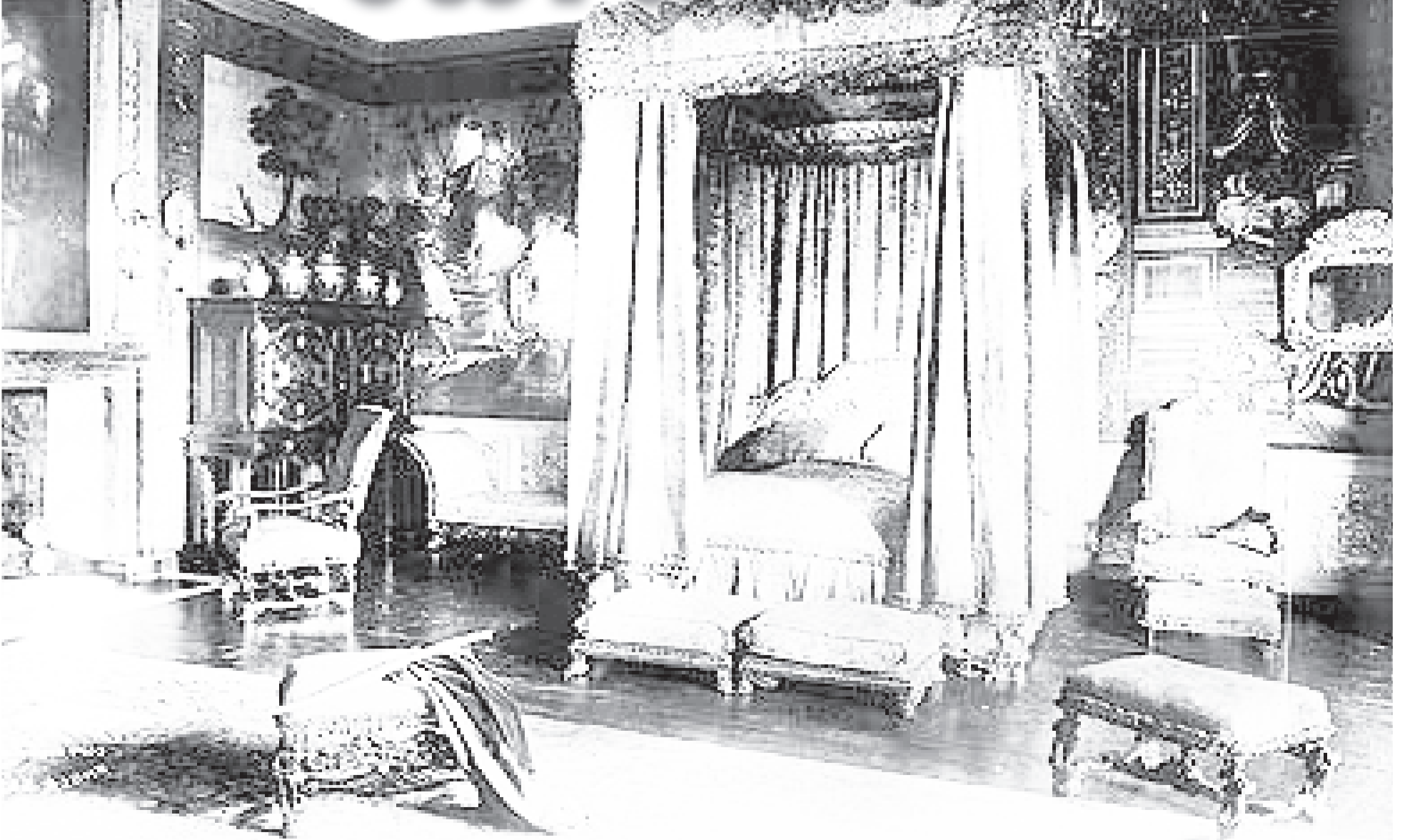
İlk sərgi, yaxud "ümumdünya sərgisi" 1851-ci ildə London Hayd-Parkındakı Sənaye sərgisi olub. Sərginin bütün ekspozisiyası cəmi bir binada, Büllur Sarayda yerləşirdi. Bu bina nəhəng bir istixananı xatırladırdı və bütövlüklə şüşə və metaldan inşa edilmişdi. 1936-cı ilin məşhur yanğınında həmin tarixi bina da büsbütün məhv oldu.

Amerikadakı ilk beynəlxalq sərgi isə 1853-cü ildə Nyu-York şəhərində baş tutdu. Sərginin işində dünyanın 23 ölkəsindən gəlmiş 5000-dən artıq adamın iştirakına baxmayaraq, bu tədbir böyük uğur qazana bilmədi.

Birləşmiş Ştatlarda ilk iri sərgi 1876-cı ildə Pensilvaniya ştatının Filadelfiya şəhərində İstiqlal Bəyannaməsinin yüz illiyi münasibətiylə təşkil edildi. İlk dəfə bu sərgidə minlərlə adam ölkə sənayesinin istehsalı ilə tanış oldu. Aleksandr Qrem Bell də özünün telefon aparatını elə həmin sərgidə təqdim etdi.

Digər məşhur sərgilərdən 1900-cü ildə keçirilən, Eyfel qülləsinin açılışı ilə yadda qalmış Paris sərgisini, 1951-ci ildə keçirilən "Britaniya festivalını", Kanadadakı "Ekspo-67" sərgisini xatırlatmaq olar.

hər cavab

Sözün Aydın

N 27(86) 12.08.2016

Bricit Cons haqda dördüncü kitab

Helen Fildinqin Bricit Cons haqqında dördüncü kitabı oktyabrda nəşr ediləcək. "Uşaq Bricit Cons" əsəri Rene Zellvegerin üçüncü filminin premyerasından 1 ay sonra işıq üzü görəcək. Xəbərdə daha sonra deyilir ki, yeni romanın süjet xətti ikinci və üçüncü kitabda baş verən hadisələri bir növ əlaqələndirəcək.

Qeyd edək ki, bu romanın yazılma tarixi 1995-ci ildə Fildinqin "The Independent" qəzetində çap etdirdiyi köşə yazısıyla başlayıb.

2001-ci ildə işıq üzü görən "Bricit Consun gündəliyi" romantik komediyası əsasında rejissor Şeron Maquayr film çəkib. 26 milyon dollara başa gələn film 282 milyon dollar gəlir gətirib. 2004-cü ildə yazının "Bricit cons: aqlın sərhəddində" əsəri də böyük uğur qazanıb.

Oxucuların nəzərinə

Tərcümə Mərkəzinin nəşr etdiyi (Xuan Rulfo – "Pedro Paramo", Matilda Urrutia – "Pablo Nerudayla yaşanan ömür", "Latın Amerikasının romanı", "Xilas yolunun yolçuları", "Bəşəri poeziya", Ernest Heminqvay – "Qadınsız kişilər", Akutaqava Rünoske – "Tanrıların istehzası", Jasmina Mixayloviç – "Xəzər dənizinin sahillərində", "Sərbçə-Azərbaycanca lüğət", "Sözün Aydını", Oljas Süleymanov – "Az-Ya", "Candles (101 verses)" (şeir antologiyası), "Çexovdan Markesə qədər", "Modianonun seçilmiş əsərləri", "Boliviya gündəliyi", "Bizim həyatımız - bir şəhər damlası" "7 pyes", Nəci Məhfuz - "Bildirçin və payız") kitabları şəhərin aşağıdakı kitab mağazalarından əldə edə bilərsiniz.

- Akadem. Kitab mağazası
- Kitab klubu mağazası
- Akademiya Kitab Mərkəzi
- Kitabevim.Az mağazası
- (28 may metrosu ətrafındakı kitab mağazaları)

Coan Roulinq sözünün üstündə durmadı

Yazıçı Coan Roulinqin yeni kitabı bir neçə gün ərzində bestsellərə çevrilib. "Harri Potter və lənətlənmiş uşaqlar" adlı əsər satışa çıxdığı ilk həftədə son onillikdə İngiltərədə ən çox satılan kitab olub. Son məlumatlara görə, artıq kitabın 680 min nüsxəsi satılıb. Eyni zamanda Şimali Amerikada 2 milyon kitab satılıb. Ekspertlərin fikrincə, bu satış rekorduna səbəb, əsərə verilən yüksək qiymət və böyük populyarlıqdır.

Xatırladaq ki, Coan Roluniq "Harri Potter və lənətlənmiş uşaqlar"ın sonuncu olduğunu bildirmişdi. Yazıçı bu kitabla silsiləni bitirdiyini açıqlamışdı. Qeyd edək ki, bu silsilədən olan 8 kitabın hər birinin motivləri əsasında film çəkilib.

ABŞ-da yazıçı Corc Martinin çoxseriyalı "Taxt-tac oyunu" kitabı seriyasından olan "Buz və alovun nəğməsi" əsəri əsasında film çəkiləcək. Artıq əsərin ekranlaşdırılması üçün "Universal Cable Productions" studiyası ilə müqavilə imzalanıb. Bu kitab indiyə qədər bir neçə bölməsi çap edilmiş "Taxt-tac oyunu"nun ən uğurlu hissəsi sayılır.

Yazıçı Corc Martin bu silsiləni 1987-ci ildə qələmə alıb. Silsilə 20 kiçik hekayədən ibarətdir. Yeni çıxan seriyada alternativ tarixdən bəhs olunur. Əsərdə Yer kürəsini yadplanetlilər virusla yoluxdurur və bu da insanlarda mutasiyaya səbəb olaraq, onlarda qeyri-adi bacarıqların əmələ gəlməsinə gətirib çıxarır.

Prezidentin "Oğuz xan" kitabı çapa hazırlanır

Türkmənistan Prezidenti Qurbanqulu Berdiməhəmmədov daha iki kitabını çapa hazırlayır.

Prezidentin hazırladığı kitablardan biri türkmən xalqının yaranışından, Oğuz xandan bəhs edəcək. Digər kitab isə türkmənlərin tolerantlığı haqqında olacaq.

Qeyd edək ki, Türkmənistan prezidenti iyulun 25-dən məzuniyyətdədir. O, bu il artıq 5 kitab çap etdirib.

Hazırladı:
NARINGÜL

"Taxt-tac oyunu"nun ən uğurlu seriyası